

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ Р.О. МАКСИМОВИЧ

« ____ » _____ 2023 року

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«МАГІСТР»
спеціальності 082 «Міжнародне право»

**Тема: ПРИТЯГНЕННЯ ГОЛОВНИХ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНЦІВ
РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ДО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Виконавець: **КЛИМЕНКО Микита Сергійович**

Науковий керівник: д.ю.н, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства **НУРУЛЛАЄВ Ількін Садагатович**

Нормоконтролер: викладач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства **ГОЛОВАТЕНКО Марина Юріївна**

Київ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
Функціонування міжнародного кримінального правосуддя та його важливість для нашої країни.....	6
1.1. Міжнародний суд ООН та Міжнародний кримінальний суд (МКС).....	6
1.2. Римський статут та Україна	20
1.3. Виключення РФ із Ради безпеки ООН	23
РОЗДІЛ 2	27
Злочини РФ в Україні: виклики притягнення винних до відповідальності.....	27
2.1. Злочин геноциду.....	27
2.2. Воєнні злочини	33
2.3. Злочини проти людяності.....	39
2.4. Злочин агресії	42
РОЗДІЛ 3	50
Притягнення росії до відповідальності за злочини проти України	50
3.1. Звернення в Міжнародний суд ООН.....	50
3.2. Передання справ до Міжнародного кримінального суду за Римським статутом.....	54
3.3. Створення спецтрибуналу.....	58
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність проблеми притягнення головних воєнних злочинців Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності надзвичайно висока в умовах сучасних геополітичних та воєнно-конфліктних реалій. Світова спільнота стикається зі складністю забезпечення справедливості у випадках серйозних порушень міжнародного гуманітарного права та військових злочинів, які можуть бути вчинені представниками високого рівня військового командування.

Особлива увага привертається до Російської Федерації, яка у останні роки стала об'єктом численних обвинувачень у скоєнні важких військових злочинів на території майже усєї України. Важливість розгляду цієї проблеми зумовлена не лише потребою у реальному притягненні злочинців до відповідальності, не тільки у накладанні справедливих санкцій та виплатою відповідних репарацій, але й необхідністю забезпечення міжнародного миру та безпеки.

На початку травня 2023 року було зафіксовано понад 85 тисяч випадків воєнних злочинів, вчинених російськими силами, зокрема вбивство 470 дітей і поранення 960 станом на 1 травня 2023 року. Згідно з офіційною інформацією від Управління верховного комісара ООН з прав людини, з 24 лютого 2022 по 02 квітня 2023 року внаслідок російської агресії загинули 8,45 тисячі мирних жителів, а 14,16 тисячі отримали поранення. Важко визначити точну кількість жертв через обмежений доступ до деяких зон бойових дій та окупованих територій.

Серед злочинів Російської Федерації виокремлюються масові вбивства цивільного населення, обстріли дитячих садочків, лікарень, житлових кварталів, а також застосування крилатих ракет проти цивільного населення та розстріл евакуаційних машин. Викрадення дітей також входить до переліку злочинів. Важливо зауважити, що це лише частина переліку воєнних злочинів, скоєних Росією проти українського населення. Такі

злочини не підлягають амністії, і винні мають бути притягнуті до реальної відповідальності. Однак виникає питання про існування ефективних механізмів реалізації настання такої відповідальності.

Для досягнення поставленої мети в роботі буде здійснено аналіз міжнародних правових норм, рішень міжнародних судів, а також історичного та політичного контексту, що визначає динаміку сучасних воєнно-правових відносин. Підвищення ефективності міжнародних механізмів притягнення до відповідальності головних воєнних злочинців є актуальним завданням, і результати даного дослідження можуть стати важливим внеском у розв'язання цієї проблеми.

Українські вчені, які досліджували дану проблему: Андрєєва Т. В., Арутюнян Г. М., Байрак М. І., Біленко В. Г., Вікторов О. В., Гузь О. В., Ліпа В. О., Мельник О. В.. Зарубіжні вчені Белл Дж., Беккер К.-Х., Беккер Р., Бланке Е., Брехт Н., Броунлі І., Гофман К., Дюмон Х.

У своїх працях ці вчені досліджують різні аспекти притягнення до міжнародно-правової відповідальності за воєнні злочини, зокрема:

Правові основи притягнення до міжнародно-правової відповідальності за воєнні злочини.

Компетенція міжнародних судових установ розглядати справи про воєнні злочини.

Визначення і кваліфікація воєнних злочинів.

Процедура притягнення до міжнародно-правової відповідальності за воєнні злочини.

Метою роботи є дослідження притягнення головних воєнних злочинців Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності.

Відповідно до мети роботи необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Розглянути функціонування міжнародного кримінального правосуддя та його важливість для нашої країни.

2. Проаналізувати злочини РФ в Україні: виклики притягнення винних до відповідальності.

3. Дослідити притягнення Росії до відповідальності за злочини проти України.

Об'єкт дослідження – злочини РФ в Україні.

Предмет дослідження – притягнення головних воєнних злочинців Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів основної частини, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

Функціонування міжнародного кримінального правосуддя та його важливість для нашої країни

1.1. Міжнародний суд ООН та Міжнародний кримінальний суд (МКС)

Міжнародний суд ООН та Міжнародний кримінальний суд (МКС) відіграють ключову роль для України у розгляді справ щодо злочинів, вчинених російською Федерацією як державою-терористом проти України.

Статут Міжнародного Суду визначає обмежену сферу його компетенції. Згідно зі Статутом ООН, всі держави-члени автоматично стають сторонами Статуту Міжнародного Суду. Однак Статут передбачає лише два способи визначення компетенції Суду:

1. За згодою держав, що виявляють інтерес до його юрисдикції у конкретних спорах на ad hoc основі.
2. Шляхом визнання учасниками Статуту обов'язкової юрисдикції Міжнародного Суду у всіх суперечках.

Отже, Суд розглядає лише ті спори, в яких обидві сторони добровільно погоджуються на його юрисдикцію. Крім того, держави можуть встановлювати умови для визнання обов'язкової юрисдикції. Суд вирішує спори між державами, враховуючи їхні інтереси, і має функцію винесення рішень згідно з нормами міжнародного права. Особливість Суду полягає в тому, що він не обмежений конкретною галуззю міжнародного права, і, за бажанням сторін, може розглядати будь-які спори, пов'язані з міжнародним правом. Таким чином, в міжнародно-правовій системі Суд відіграє ключову роль.

Суд також виконує роль вирішення конфліктів між державами шляхом мирних засобів. Під час розгляду спору Суд приймає рішення і забезпечує стійке врегулювання конфлікту відповідно до юридичних принципів. Подача

справи до Суду є ефективним методом досягнення мирного врегулювання конфлікту і побудови більш гармонійних міждержавних відносин.

Суд надає можливість вирішувати дипломатичні тупики шляхом мирних засобів. Переговори залишаються найкращим способом врегулювання розбіжностей між сторонами в суперечці. Однак іноді переговори можуть зайти в глухий кут. Якщо переговори стають безрезультатними, конфлікт може зазнати стрімкої ескалації. У таких випадках звернення до юрисдикції Суду стає дуже корисним та прийнятним виходом із ситуації.

Важливо зауважити, що передача справи в Суд не перешкоджає продовженню або відновленню переговорів між сторонами. Наприклад, у справі про авіарозпилення гербіцидів (Еквадор проти Колумбії), сторони досягли угоди про врегулювання спору, і розгляд справи в Суді був зупинений [3, с. 27]. Обидві сторони висловили подяку Суду за витрачений час, ресурси і зусилля, визнаючи, що без участі Суду досягти згоди було б важко або навіть неможливо. Подачу справи до Суду не слід розглядати як ворожий акт, як це визначено в Манільській декларації про мирне вирішення міжнародних суперечок (резолюція 37/10 Генеральної Асамблеї) [4]. Навпаки, це свідчить про готовність сторін, які передають справу на розгляд, досягти мирного вирішення конфлікту.

Рішення Міжнародного Суду набуває обов'язкової сили лише у випадку, якщо держави-учасниці ООН звертаються до нього для вирішення конфлікту. Згідно Статуту ООН, якщо держава-учасниця бере участь у конфлікті, який розглядається Судом, вона зобов'язана дотримуватися рішення Суду. Невиконання рішення Суду однією стороною конфлікту дає іншій стороні право звернутися до Ради Безпеки, яка може застосувати санкції для забезпечення виконання цього рішення (Статут ООН, ст. 94). Держави постійно шукають інші засоби вирішення конфліктів.

Ефективність роботи Суду оцінюється відповідно до критеріїв доцільності та результативності. Суд повинен реалізовувати принципи

міжнародного права, включаючи сприяння встановленню та утриманню міжнародного миру і безпеки, а також захист прав і свобод людини. Кількісні показники можна виділити за такими критеріями, як відсоток вирішених міжнародних спорів відносно загальної кількості звернень, або відсоток виконаних судових рішень без застосування інших методів врегулювання конфліктів, відсутність міжнародних санкцій та обмежень; співвідношення підготовлених і відправлених до різних міжнародних органів рекомендацій та позитивних відгуків на них; кількість прийнятих міжнародних документів та внесених поправок до чинних міжнародних актів на основі рішень та консультативних висновків Суду; зменшення кількості конфліктів, що виникають з аналогічних ситуацій, розглянутих раніше і за якими були прийняті рішення.

Щодо строків вирішення спорів, важливим показником є оперативність у розгляді поданих заяв, справ по суті та винесенні консультативних висновків. Створення тісних контактів з міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, включаючи міжнародні органи правосуддя, також є важливим показником ефективності роботи Суду.

Урахування критеріїв та показників ефективності є важливим етапом. Проте, ефективність роботи Суду також залежить від ряду факторів, умов і передумов. Ці фактори виражаються у причинах, явищах і тенденціях, що сприяють підвищенню рівня ефективності. Серед таких факторів важливе значення має стан міжнародного співтовариства та кожної окремої держави, історичні, політичні, ідеологічні, економічні, соціальні та інші ознаки. Також важливими є розвиток міжнародного права, включаючи імперативні норми, розвиток механізмів мирного вирішення спорів, а також інтереси суб'єктів міжнародних відносин [5, с. 37].

При створенні Суду відзначалася його ефективність в порівнянні з Постійною Палатою Міжнародного Правосуддя, і це виявилось, зокрема, у виданні Судом 12 консультативних висновків вперше за майже двадцять років [6, с. 340].

У шістдесяті роки ХХ століття Міжнародний Суд ООН стикнувся з серйозною кризою довіри, оскільки винесено декілька рішень і консультативних висновків, які негативно вплинули на довіру світової спільноти. Однак на початку 70-х років до Суду було передано низку справ, які мали важливе значення для нормалізації двосторонніх відносин між державами, вирішення загальних проблем міжнародних відносин, а також відправлення міжнародного правосуддя. Це призвело до збільшення обсягу роботи Міжнародного Суду ООН.

На сучасному етапі Міжнародний Суд ООН та інші органи ООН відзначаються значним зростанням активності. Кілька справ, які отримали найбільший резонанс у світі, включають критичні моменти. У 1986 році влада Нікарагуа звернулася до Суду із скаргами на США, обвинувачуючи їх у військових та напіввійськових діях, включаючи мінування портів і підтримку партизанського руху «Контрас». У червні 1986 року Суд визнав, що США порушили принцип невторчання [7, с. 346].

Важливою справою було подання Іраном 02 листопада 1992 року до Суду питання щодо знищення ВМС США трьох нафтових платформ іранської компанії NIOC в Перській затоці в 1987–1988 роках. У листопаді 2003 року Суд визнав, що США порушили міжнародне право, але відмовив Ірану в виплаті компенсації.

08 липня 1996 року Суд, за запитом Генеральної Асамблеї ООН і Всесвітньої організації охорони здоров'я, висунув висновок щодо законності застосування ядерної зброї.

Судді, висловивши одноголосно свою позицію, вирішили, що застосування або загроза застосування зброї масового знищення порушує міжнародне право, що стосується збройних конфліктів [8, с. 117].

У квітні 1999 року Югославія подала позов проти десяти країн НАТО, звинувачуючи їх у матеріальному збитку внаслідок бомбардувань. У грудні 2004 року суд визнав, що він не має компетенції у цій справі, оскільки в

момент подачі позову Югославія не була членом ООН і не була учасницею конвенції про геноцид.

Правові повноваження Міжнародного суду ООН ґрунтуються на принципі згоди, варіанти якого зафіксовані в статті 36 Статуту Суду. Обидві сторони спору, звертаючись до суду, відкрито висловлюють готовність діяти відповідно до його рішення. Юрисдикція суду може також поширюватися на конкретні питання, передбачені міжнародними договорами чи конвенціями. Держави можуть визнати юрисдикцію суду, обмежуючи її круг питань або строк дії заяви. Зокрема, стаття 37 статуту визначає, що справи між учасниками статуту передаються в Міжнародний суд, коли діючі договори або конвенції передбачають таку передачу. Учасниками статуту автоматично стають всі країни-члени ООН.

В грудні 2003 року Суд, за запитом Генеральної Асамблеї ООН, розпочав розгляд питання щодо правових наслідків будівництва стіни на кордоні Ізраїлю з Палестинською автономією. У липні 2004 року судді визнали будівництво незаконним і таким, що «серйозно утискає» права палестинців. Вони вирішили розібрати побудовану частину стіни і компенсувати збитки. Рішення було схвалене резолюцією Генеральної Асамблеї, але Ізраїль відмовився йому підкоритися [10].

Рішення Міжнародного суду не підлягає оскарженню, і країни, що погодилися вирішувати свої спори в цій інстанції, зобов'язані його виконувати. Проте, якщо яка-небудь сторона передумала, суд не має можливості застосувати санкції. Тільки у випадку, якщо країна відмовляється виконати рішення Міжнародного суду і при цьому створює загрозу міжнародному миру і спокою, справа може бути передана до Ради Безпеки ООН, яка має право застосовувати заходи примусу. Рада Безпеки може накладати економічні санкції, дозволяти використання збройних сил, як це сталося в різних конфліктах, таких як Кореїська війна в 1950 році та події в Лівії в 2011 році. Зараз багато країн вводять санкції проти Росії внаслідок її агресії в Україні, і такі заходи продовжують зміцнюватися.

Зовнішньополітична діяльність Росії та США в Міжнародному Суді та Раді Безпеки отримала міжнародне засудження. Рада Безпеки складається з 15 членів, з яких п'ятеро мають право вето (США, Росія, Китай, Великобританія і Франція), а інші десятеро обираються Генеральною асамблеєю ООН на дворічний термін. Для ухвалення рішення необхідно дев'ять голосів, проте кожен постійний член може застосувати вето [11, с. 281]. Це сталося у випадку конфлікту між США та Нікарагуа. Американські збройні сили входили на територію Нікарагуа, і Міжнародний суд визнав, що це порушує міжнародне право, зокрема, обов'язки за договором про дружбу з Нікарагуа щодо незастосування сили.

Суд вирішив, що США повинні виплатити військовій репарації, але США використали своє право вето. У 1986 році США відмовилися від обов'язкової підсудності Суду і визнали його юрисдикцію тільки в окремих випадках. Суд відіграє ключову роль у вирішенні питань щодо застосування сили в міжнародному праві. Нині немає сумнівів, що Суд може розглядати справи про збройні конфлікти, включаючи ті, які тривають. справи про застосування сили, які раніше можливо було вважати несудовими через їх важливість для держав, тепер прийнятні для розгляду в Суді. Крім того, роль Ради Безпеки в підтриманні міжнародного миру і безпеки не виключає юрисдикції Суду щодо справ, якими займається Рада Безпеки.

Останнім часом Міжнародний Суд виніс рішення лише у чотирьох справах, зокрема, щодо протоколу Корфу [12], військової та воєнізованої діяльності в Нікарагуа та проти Нікарагуа (справа Нікарагуа) [12], нафтових платформ і збройної діяльності на території Конго (ДРК проти Уганди) [12]. Суд отримав ще багато справ, пов'язаних із застосуванням сили або пов'язаних із ним, включаючи Російську агресію проти інших держав.

У березні 2022 року Суд прийняв рішення про тимчасові заходи до Російської Федерації, вимагаючи негайного припинення військових операцій на території України та зобов'язуючи військові та парамілітарні угруповання, а також будь-які організації чи людей, які їй підконтрольні, утримуватися від

подальших військових дій. Однак Росія відмовилася виконувати рішення, посилаючись на принцип згоди сторін, який передбачає суверенне право держав визначати способи захисту своїх інтересів та розв'язання спорів за взаємною згодою.

Крім того, Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (ст. IX) визначає, що спори між Договірними Сторонами щодо тлумачення, застосування або виконання Конвенції можуть бути передані на розгляд Міжнародного Суду на вимогу будь-якої зі сторін у суперечці. Таким чином, обов'язкова згода обох сторін для передачі спору в Суд не передбачена. У зв'язку з діями Росії в Україні, які включають ознаки геноциду, аргументи російської сторони не відповідають зобов'язанням, які вона прийняла, підписуючи Конвенцію. Ю. Аносова аргументує необхідність розглядати Конвенцію як міжнародно-правовий договір, кримінально-правовий інструмент та міжнародний договір з прав людини [2].

Застосування норм вказаної вище Конвенції відбулося в контексті розгляду справи щодо конфлікту у колишній Югославії. Міжнародний Суд активно діяв паралельно з військовою операцією ООН та Міжнародним військовим трибуналом *ad hoc*, які були санкціоновані Радою Безпеки ООН. Суд брав участь у розгляді 8 інших справ, а розгортання цього судового процесу аналогічне розвитку військового конфлікту в колишній Югославії.

20 березня 1993 року Суд розглянув питання застосування Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього (Боснія і Герцеговина проти Югославії). Ця справа стосувалася актів геноциду, вчинених під час конфлікту між Боснією та Сербією і Чорногорією у 1991–1995 роках та пізніше, у 1999–2000 роках. Міжнародний Суд мав визначити, чи несе Сербія відповідальність за дії боснійських сербів, яких вона підтримувала та керувала на території Боснії і Герцеговини [14].

Рішення по суті справи було винесено лише 27 лютого 2007 року (Застосування Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього (Боснія і Герцеговина проти Сербії і Чорногорії) – через 16 років після

подій та 12 років після закінчення конфлікту. Суд визнав, що не може покласти провину за акти геноциду, вчинені в Сребрениці в липні 1995 року, на Сербію, оскільки Сербія не вчинила геноциду через свої органи чи осіб, дії яких можна було б покласти на її відповідальність [13].

У рішенні відтворюються та розвиваються правила щодо покладання відповідальності за дії іноземних збройних груп на державу. Міжнародний Суд пропонує ефективний і доступний механізм вирішення суперечок. Вибір іншої третьої сторони або іншого механізму для вирішення суперечок залишається на розсуді сторін. Наприклад, можливим варіантом може бути звернення до арбітражу, який, хоча гнучкий і оперативний, але при цьому може бути дорогим. Адміністративні витрати Суду оплачуються ООН, а витрати сторін, такі як витрати на юрисконсультів, представників і експертів, можуть бути фінансовані цільовим фондом Генерального секретаря.

До відання Суду входять правові спори, передані йому сторонами, які стосуються відшкодування завданих збитків через порушення міжнародних зобов'язань. Судова практика Міжнародного Суду показує, що за міжнародно-протиправні дії держави зобов'язані повністю відшкодувати завдані збитки. Суд не визначає суму компенсації та характер відшкодування, а здебільшого залишає це на розсуд сторін. Переговори про відшкодування проходять під наглядом Суду, і вони є одним з етапів судових розглядів.

Суд обмежує свою роль у питанні відшкодування, стверджуючи, що «остаточне рішення з питань відшкодування має бути прийнято сторонами спору, а не Судом». Суд визначає факт протиправного діяння держави, а питання про компенсацію покладається на держави, які беруть участь у суперечці, для подальших узгоджених рішень на основі даного рішення та доброї волі сторін.

Суд вважає, що відсутність компромісу в питанні компенсації не є достатньою підставою для нового звернення, оскільки спір повинен мати не

тільки фінансовий, але й юридичний характер, щоб бути прийнятим на розгляд Судом.

Таким чином, юрисдикція Міжнародного Суду поширюється на всі правові спори, що стосуються тлумачення договору або будь-якого положення міжнародного права, наявності факту, який, якщо встановлений, становитиме порушення міжнародного зобов'язання, а також на характер і розмір відшкодування, що належить відшкодувати за порушення міжнародного зобов'язання.

Суд використовує норми існуючого міжнародного права, такі як міжнародні конвенції, міжнародний звичай, загальні принципи права і правова доктрина. Рішення Міжнародного Суду може також ґрунтуватися на понятті «справедливості», але тільки за згодою сторін конфлікту.

Суд може вирішувати спори між державами та надавати консультативні висновки з юридичних питань за запитом будь-якої установи або міжнародної організації, уповноваженої робити такі запити згідно зі Статутом ООН.

Роль Міжнародного Суду ООН у вирішенні міждержавних спорів є значущою, оскільки він допомагає розкривати важливі питання, що впливають з принципів та норм сучасного міжнародного права, таких як незастосування сили, суверенна рівність, право на самовизначення, свобода міжнародного судноплавства тощо. Суд проводить розмежування між застосуванням сили та актами агресії, уточнює права держав на самооборону та колективну самооборону, формулює концепції паралельної дії звичайних і договірних норм міжнародного права і багато іншого [15].

Так, виправлення порушень прав і інтересів можливе тільки в разі ефективного виконання рішень Міжнародного Суду. Серед заходів, спрямованих на реальне відновлення порушених прав і інтересів, важливі такі аспекти, як забезпечувальні заходи та заходи щодо примусового виконання у випадку відмови від добровільного виконання рішень.

Забезпечувальні заходи можуть включати в себе різноманітні заходи безпеки або заборони з метою забезпечення тимчасового або остаточного відновлення порушених прав. Ці заходи можуть бути призначені для того, щоб уникнути подальших порушень чи утримати сторони від дій, які можуть завдати шкоду. Вони є важливою частиною механізму забезпечення ефективності рішень Суду.

Примусове виконання рішень виникає, коли сторона відмовляється виконувати рішення добровільно. У таких випадках можуть застосовуватися різні механізми, такі як економічні санкції, визначені угодами сторін, чи інші заходи, що надаються відповідно до міжнародного права.

Важливою складовою ефективного міжнародного правосуддя є співпраця держав у виконанні рішень Суду, а також взаємодія міжнародних організацій і громадянського суспільства для забезпечення відповідальності та справедливості.

Міжнародний суд є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй, компетентним для розгляду всіх питань, які передаються йому державами, а також всіх питань, визначених Статутом ООН та чинними міжнародними договорами та конвенціями. У Міжнародному суді ООН розглядаються справи проти Росії, включаючи питання геноциду, фінансування тероризму та дискримінації. Україна подала позов у Міжнародний суд ООН проти Росії 26 лютого 2022 року за порушення Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. На слухання представники Росії не з'явилися, а юристи, які раніше представляли Росію у міжнародних судах, відмовилися від захисту через порушення міжнародного права.

16 березня Міжнародний суд ООН виніс рішення, яке вимагає від Росії припинити вторгнення в Україну. Важливо відзначити, що це не є остаточним рішенням, а лише наказом, і питання про остаточну відповідальність за злочини залишається в розгляді.

Розгляд справ у Міжнародному суді ООН визначається вкрай тривалим процесом. Тим не менше, на міжнародній арені акцентується факт грубого порушення міжнародних норм Росією, що є потужним сигналом. Такий підхід отримав підтримку Генеральної Асамблеї ООН та більшості країн. У 2017 році Україна пред'явила позов до Міжнародного суду ООН проти Росії, обмежуючись двома конвенціями - про боротьбу з фінансуванням тероризму та про ліквідацію расової дискримінації. У 2019 році Міжнародний суд ООН визнав свою юрисдикцію у справі щодо порушень Росією цих конвенцій і встановив тимчасові заходи за Конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Проте розгляд справи щодо Росії фактично ще не розпочато з 2017 року [20].

Міжнародний кримінальний суд (МКС) є першим постійно діючим правовим інститутом, який займається переслідуванням осіб, відповідальних за геноцид, воєнні злочини і злочини проти людяності. Він діє на основі Римського статуту і відзначається тим, що є постійно діючою установою. Його компетенція включає злочини, скоєні після набрання чинності Римським статуту, і передбачає індивідуальну відповідальність конкретних осіб. МКС має територіальну юрисдикцію і розглядає факти злочинів, які відбулися на конкретній території, у даному випадку - на території України.

Основні моменти щодо Міжнародного кримінального суду:

1. Створення. МКС був створений Римським статуту, прийнятим у липні 1998 року на конференції у місті Рим. Статут набрав чинності 01 липня 2002 року.

2. Склад і структура. МКС має свій власний статут, органи і структуру. Зокрема, у нього входять Прокуратура та Палата першої інстанції.

3. Юрисдикція. Суд має юрисдикцію над особами, які вчинили злочини в межах території держав-учасниць або злочини, вчинені громадянами цих держав.

4. Принцип наднаціональності. МКС діє на принципі наднаціональності, що означає, що він не обмежений територією жодної

конкретної країни і має за завдання служити інтересам міжнародної спільноти в цілому.

5. Прокуратура. Прокуратура МКС має за завдання проводити дослідження і здійснювати переслідування осіб, відповідальних за злочини, які підпадають під юрисдикцію Суду.

МКС розглядає справи тільки в разі не призначення національними судами чи непридатності їхніх судів для розгляду конкретних злочинів. У своїй діяльності суд працює над тим, щоб забезпечити правосуддя та відповідальність за найважливішими міжнародними злочинами.

Важливо відзначити, що Міжнародний кримінальний суд не повинен плутатися з Міжнародним судом ООН, який також базується в Гаазі, але має іншу компетенцію. МКС не є частиною структур ООН, але може розглядати справи за поданням Ради безпеки ООН. Держави стають учасниками МКС, і злочини, скоєні їх громадянами або на їх території, підпадають під його юрисдикцію після ратифікації Римського статуту.

Протягом своєї діяльності Міжнародний кримінальний суд (МКС) висунув звинувачення проти 46 осіб, включаючи экс-президента Судану Омара аль-Башира, лідера бойовиків Армії Господа в Уганді Джозефа Коні, та лідера Лівії Муамара Каддафі. Суд наразі веде розслідування злочинів, скоєних в різних країнах, зокрема в Афганістані, Судані, Демократичній Республіці Конго, Лівії, Уганді, М'янмі, Палестині, Венесуелі та в Україні з 02 березня 2022 року. В березні цього року МКС видав ордер на арешт президента Росії Володимира Путіна, а також уповноваженої з прав дитини Марії Львової-Белової [21].

Рішення Міжнародного суду ООН є обов'язковим для всіх держав-членів ООН. Таким чином, якщо суд винесе рішення про покарання Росії за дії на території України, це буде юридично зобов'язальним для РФ та всіх держав-членів ООН. Вирок Міжнародного суду може також забезпечити компенсацію Україні за завдані їй збитки в результаті дій Росії.

Щодо МКС, він має компетенцію розглядати злочини проти людства, воєнні злочини та злочини проти миру, які сталися на території держав-членів Римського статуту МКС, до якого належить і Україна. Таким чином, МКС може розглядати злочини, вчинені Росією на території України. Рішення цих судів є важливим інструментом для захисту прав та інтересів України у справі щодо покарання Росії за її злочини на території України.

Спільні риси МС ООН і МКС

- Обидва суди є міжнародними судовими органами, які мають юрисдикцію розглядати справи, пов'язані з міжнародним правом.
- Обидва суди є незалежними від політичних органів і діють на основі принципів верховенства права та справедливості.
- Обидва суди мають повноваження виносити рішення, які є обов'язковими для виконання державами-учасницями.

Відмінності між МС ООН і МКС

- Юрисдикція. МС ООН має юрисдикцію розглядати спори між державами, а також давати консультативні висновки з питань міжнародного права. МКС має юрисдикцію розглядати справи про найтяжчі злочини, що становлять загрозу для міжнародного миру та безпеки.
- Склад суддів. Судді МС ООН обираються Генеральною Асамблеєю ООН та Радою Безпеки ООН. Судді МКС обираються державами-учасницями Суду.
- Процедура розгляду справ. Процес розгляду справ у МС ООН є більш формальним і тривалим, ніж у МКС.

МС ООН і МКС відіграють важливу роль у забезпеченні міжнародної безпеки та правопорядку. Вони сприяють мирному вирішенню спорів між державами та притягненню до відповідальності осіб, які вчинили найтяжчі злочини.

У контексті російсько-української війни, МС ООН і МКС можуть відіграти важливу роль у притягненні до відповідальності російських воєнних злочинців [22].

МС ООН вже розпочав розгляд справи про звинувачення Росії в порушенні міжнародного права під час вторгнення в Україну. Суд виніс рішення, в якому зобов'язав Росію припинити військові дії та вивести свої війська з території України.

МКС також розпочав розслідування воєнних злочинів, скоєних під час російсько-української війни. Суд вже видав ордери на арешт кількох російських військових, які підозрюються у вчиненні воєнних злочинів.

Притягнення до відповідальності російських воєнних злочинців є важливою частиною забезпечення справедливості для жертв російської агресії. Це також є важливим сигналом для інших держав, що міжнародне право не є безсилим перед лицем агресії.

1.2. Римський статут та Україна

20 січня 2000 року Україна підписала Римський статут Міжнародного кримінального суду. Для надання йому обов'язковості необхідно внести його до Верховної Ради України та отримати згоду на це. У травні 2014 року був внесений проєкт змін до статті 124 Конституції України, який мав на меті визнання положень Римського статуту. Відповідно до цього проєкту пропонувалося доповнити статтю новим абзацом, зазначаючи, що Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду за умовами, передбаченими Римським статутом. Однак цей проєкт не був розглянутий у 7 та 8 скликаннях Верховної Ради України [23].

Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС) – це міжнародний договір, який засновує МКС. Статут був прийнятий на дипломатичній конференції в Римі в 1998 році і набрав чинності в 2002 році.

Римський статут визначає юрисдикцію МКС щодо чотирьох основних міжнародних злочинів:

- Геноцид – це умисне знищення цілої або частини групи людей за расовою, національною, етнічною, релігійною чи політичною ознакою.

- Злочини проти людяності – це серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права, вчинені в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення.

- Військові злочини – це серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права, вчинені в ході збройного конфлікту.

- Злочин агресії – це застосування збройної сили державою проти іншої держави.

Держави-учасниці Римського статуту визнають юрисдикцію МКС щодо цих злочинів. МКС також може самостійно розпочати розслідування цих злочинів, якщо він має підозри, що вони були вчинені.

МКС є міжнародним судом, який має юрисдикцію щодо найсерйозніших злочинів, які порушують міжнародне право. МКС є важливим інструментом для забезпечення притягнення до відповідальності осіб, які вчинили ці злочини.

Римський статут є важливим досягненням міжнародного права. Він є першим міжнародним договором, який засновує міжнародний суд, який має юрисдикцію щодо найсерйозніших злочинів, які порушують міжнародне право.

Римський статут був прийнятий 120 країнами. Серед держав-учасниць Римського статуту є такі країни, як Україна, США, Канада, Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія, Іспанія, Китай, Японія та Індія [21].

Росія не є учасницею Римського статуту.

Притягнення Росії до відповідальності за злочини проти України є складним і тривалим процесом. Це пов'язано з низкою факторів, зокрема:

- Військова та політична ситуація в Україні. Росія продовжує вести війну проти України, що ускладнює розслідування злочинів та притягнення винних до відповідальності.

- Небажання Росії співпрацювати з міжнародними органами. Росія не визнає свою відповідальність за злочини, вчинені в Україні, і не співпрацює з МКС, який розслідує ці злочини.

- Складність доказування злочинів. Злочини Росії в Україні були вчинені на великій території і за участю великої кількості людей. Це ускладнює збір доказів, необхідних для притягнення винних до відповідальності.

Незважаючи на ці виклики, притягнення Росії до відповідальності за злочини проти України є можливим. Міжнародна спільнота має докладати зусиль для того, щоб забезпечити справедливість для жертв цих злочинів.

Зокрема, Римський статут може бути застосований до злочинів, вчинених під час російської агресії проти України. У 2022 році МКС розпочав розслідування цих злочинів.

Розслідування МКС може мати значний вплив на перебіг російсько-української війни. Воно може призвести до притягнення до відповідальності російських військових та політиків, які вчинили тяжкі злочини проти українського народу. Це може також сприяти припиненню війни та відновленню миру в Україні.

Римський статут може бути застосований до злочинів, вчинених під час російської агресії проти України, таких як:

- Геноцид. МКС може притягти до відповідальності російських військових та політиків, які вчиняли злочини геноциду проти українського народу. Наприклад, це можуть бути особи, які відповідальні за обстріл цивільних об'єктів, таких як школи, лікарні та житлові будинки.

- Злочини проти людяності. МКС може притягти до відповідальності російських військових та політиків, які вчиняли злочини проти людяності. Наприклад, це можуть бути особи, які відповідальні за масові вбивства, тортури, примусові депортації та інші акти насильства проти цивільного населення.

- Військові злочини. МКС може притягти до відповідальності російських військових, які вчиняли військові злочини. Наприклад, це можуть бути особи, які відповідальні за невибіркові обстріли цивільних об'єктів, використання заборонених видів зброї та інших актів насильства проти мирного населення.

- Злочин агресії. МКС може притягти до відповідальності російських політиків, які відповідальні за злочин агресії. Злочин агресії – це найтяжчий злочин, який охоплюється Римським статутом. Він визначається як планування, підготовка, ініціювання або здійснення збройної агресії проти іншої суверенної держави.

Розслідування МКС є складним і тривалим процесом. Однак воно може мати важливе значення для України та для всього світу. Воно може сприяти встановленню справедливості для жертв злочинів, які були вчинені під час Російської агресії проти України, а також попередити вчинення таких злочинів у майбутньому.

1.3. Виключення РФ із Ради безпеки ООН

Рада безпеки ООН — діючий орган Організації Об'єднаних Націй, якому, відповідно до Статуту ООН, доручено підтримку міжнародного миру та безпеки. У грудні 2022 року Україна стала першою країною, що офіційно внесла до порядку денного питання про нелегітимність присутності Росії в Раді безпеки ООН. Виключення Росії з цього органу було б суттєвим кроком, що може вплинути на міжнародну політику та геополітичні відносини [25].

Це визначило б сильний політичний сигнал для всього світу, підкреслюючи, що збройна агресія Росії порушує принципи Хартії ООН та міжнародного права, і що міжнародна спільнота готова діяти, щоб захистити свої цінності та інтереси. По-друге, виключення Росії з Ради безпеки ООН позбавило б її можливості використовувати право вето, що сприяло б ухваленню рішень, спрямованих на вирішення конфліктів та забезпечення міжнародної безпеки та стабільності.

Важливу роль відіграє той факт, що розпад Радянського Союзу породив невирішені питання міжнародного права та обов'язків колишнього СРСР. З точки зору міжнародного права залишається невирішеним питання про статус держави-члена ООН та постійного члена Ради Безпеки ООН, яким Росія володіє. Росія помилково вважає це питання вирішеним, посиляючись на те, що з 24 грудня 1991 року, а публічно — з 31 грудня 1991 року, у Раді Безпеки ООН є табличка з її назвою. Однак, згідно зі Статутом ООН, для цього відсутні легітимні підстави. Російська Федерація стала постійним членом Ради Безпеки ООН, обхідно використовуючи процедури, не

передбачені Статутом ООН. Поточний Статут ООН не містить виразу "російська федерація", зокрема в статті 23, яка перелічує постійних членів Ради Безпеки ООН.

Отже, Росія ніколи не проходила законну процедуру прийняття в ООН та отримання постійного членства в Раді Безпеки, і її присутність там є незаконною. Більше того, Путін скасував рішення органу влади СРСР про передачу Криму Україні, що, фактично, підтверджує порушення правонаступництва Росії відносно СРСР. Це рішення не потребує затвердження Ради Безпеки ООН, оскільки попереднє рішення про вступ Росії як правонаступника СРСР було ухвалено без її участі — тоді вона навіть не була членом ООН. Це ставить під сумнів реальні та законні можливості виключення Росії з Ради Безпеки ООН. Виключення Росії може мати значні економічні наслідки для неї, адже це може призвести до зменшення інвестицій та обмеження міжнародної торгівлі. Однак наразі цей процес є надзвичайно складним і тривалим.

Виключення Росії з Ради безпеки ООН – це складний і неоднозначний процес, який має як прихильників, так і противників.

Прихильники виключення Росії з Ради безпеки ООН вважають, що це є необхідним кроком для забезпечення справедливості та рівноваги в ООН. Вони аргументують це тим, що Росія, як країна-агресор, не може бути членом органу, який має забезпечувати мир і безпеку у світі.

Противники виключення Росії з Ради безпеки ООН вважають, що це призведе до дестабілізації ООН та ускладнить вирішення міжнародних проблем. Вони аргументують це тим, що Росія є постійним членом Ради безпеки ООН і має право вето, а її виключення призведе до того, що інші постійні члени Ради безпеки, такі як США, Китай та Франція, зможуть приймати рішення без урахування інтересів Росії.

Виключення Росії з Ради безпеки ООН може відбутися двома способами [27]:

- Рішення Генеральної Асамблеї ООН. Для прийняття такого рішення потрібна підтримка двох третин членів Генеральної Асамблеї ООН. Цей варіант є найбільш імовірним, оскільки вже 141 країна-член ООН проголосувала за резолюцію, яка засудила Росію за її агресію проти України.

- Рішення Ради безпеки ООН. Для прийняття такого рішення потрібна одностайна підтримка всіх п'яти постійних членів Ради безпеки ООН. Цей варіант є малоімовірним, оскільки Росія є постійним членом Ради безпеки ООН і має право вето.

Виключення Росії з Ради безпеки ООН мало б такі наслідки:

- Зменшення впливу Росії на міжнародну політику. Росія втратила б своє право вето в Раді безпеки ООН і не змогла б блокувати рішення, які суперечать її інтересам. Це означало б, що США, Китай, Франція та Великобританія могли б приймати рішення в Раді безпеки ООН без урахування інтересів Росії.

- Збільшення ролі інших постійних членів Ради безпеки ООН. США, Китай, Франція та Великобританія стали б більш впливовими в Раді безпеки ООН, оскільки вони були б єдиними постійними членами, які залишилися. Це могло б призвести до того, що ці країни стали б більш конкурувати між собою за вплив.

- Збільшення ризику дестабілізації ООН. Виключення Росії з Ради безпеки ООН могло б призвести до того, що інші постійні члени Ради безпеки ООН, такі як США, Китай та Франція, почнуть конкурувати між собою за вплив. Це могло б призвести до зростання напруженості між цими країнами та погіршення здатності ООН вирішувати міжнародні кризи.

Наслідки виключення Росії з Ради безпеки ООН:

- Зменшення ефективності ООН у вирішенні міжнародних криз. Росія часто блокувала рішення Ради безпеки ООН, які стосувалися її інтересів. Виключення Росії з Ради безпеки ООН могло б призвести до того, що ООН стане менш ефективною в вирішенні таких криз, як війна в Україні.

- Посилення ролі регіональних організацій. Виключення Росії з Ради безпеки ООН могло б призвести до того, що регіональні організації, такі як НАТО та ЄС, будуть відігравати більшу роль у вирішенні міжнародних криз.

- Зміна балансу сил у світі. Виключення Росії з Ради безпеки ООН могло б призвести до зміни балансу сил у світі, оскільки США, Китай та інші країни стали б більш впливовими.

Звичайно, ці наслідки є лише гіпотетичними. Насправді наслідки виключення Росії з Ради безпеки ООН могли б бути іншими. Однак, безспірним є те, що виключення Росії мало б значний вплив на міжнародну політику та ООН.

РОЗДІЛ 2

Злочини РФ в Україні:

виклики притягнення винних до відповідальності

2.1. Злочин геноциду

Злочин геноциду – це умисне знищення цілої або частини групи людей за расовою, національною, етнічною, релігійною чи політичною ознакою.

Злочин геноциду є серйозним порушенням міжнародного права. Він є одним із чотирьох основних міжнародних злочинів, які переслідуються Міжнародним кримінальним судом (МКС).

Злочин геноциду визначається в Римському статуті, який є установчим документом Міжнародного кримінального суду (МКС). Римський статут визначає злочин геноциду як будь-яке з таких дій, вчинених з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку [23]:

- Вбивство членів групи. Цей пункт включає в себе будь-яке навмисне вбивство члена групи, незалежно від того, було воно вчинене безпосередньо, за допомогою іншого члена групи або за допомогою інших осіб.

- Заподіяння серйозних тілесних або психічних ушкоджень членам групи. Цей пункт включає в себе будь-яке умисне заподіяння серйозних тілесних або психічних ушкоджень членам групи, незалежно від того, було воно вчинене безпосередньо, за допомогою іншого члена групи або за допомогою інших осіб.

- Навмисне створення для групи умов життя, розрахованих на її повне або часткове фізичне знищення. Цей пункт включає в себе будь-яке умисне створення для групи умов життя, які, як відомо, призведуть до її фізичного знищення, наприклад, штучне голодування, позбавлення води або медичної допомоги.

- Прийняття заходів, спрямованих на запобігання народжуванню дітей в групі. Цей пункт включає в себе будь-які умисні дії, спрямовані на запобігання народжуванню дітей в групі, наприклад, примусове стерилізацію, аборт або контрацепція.

- Примусове переміщення дітей з групи в іншу групу. Цей пункт включає в себе будь-яке умисне переміщення дітей з групи в іншу групу з метою зміни їхньої національної, етнічної, расової чи релігійної ідентичності.

Для того, щоб дії, вчинені проти групи, вважалися геноцидом, необхідно довести, що вони були вчинені з наміром знищити групу, повністю або частково. Намір знищити групу може бути прямо висловлений або може бути виражений через дії, які свідчать про те, що група піддається нападу.

Злочин геноциду є найсерйознішою формою порушення прав людини. Він є злочином проти людяності, який підпадає під юрисдикцію МКС.

Злочин геноциду є умисним злочином. Це означає, що особа, яка вчинила злочин геноциду, повинна мати намір знищити групу людей [29].

Злочин геноциду може бути вчинений як фізичними, так і юридичними особами. Фізичні особи, які вчиняють злочин геноциду, можуть бути притягнуті до відповідальності в національних судах або МКС. Юридичні особи, які вчиняють злочин геноциду, можуть бути притягнуті до відповідальності в національних судах.

Злочин геноциду є серйозним злочином, який має катастрофічні наслідки для груп людей. Притягнення винних до відповідальності за злочин геноциду є важливим кроком для забезпечення справедливості для жертв цього злочину та запобігання його повторенню у майбутньому.

Відповідно до Римського статуту, злочин геноциду може бути вчинений будь-якою особою, незалежно від її громадянства чи місця вчинення злочину. Це означає, що особи, які вчинили злочин геноциду в Україні, можуть бути притягнуті до відповідальності в МКС, навіть якщо вони не є громадянами України або не вчиняли злочин на території України.

МКС розпочав розслідування злочинів, вчинених у ході російської агресії проти України, у 2022 році. У рамках цього розслідування МКС розглядає можливість притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочин геноциду в Україні.

Широкомасштабна агресія Росії проти України супроводжується вчиненням численних міжнародних злочинів на території країни, які не підлягають строковій давності. Вперше поняття геноциду як важкого міжнародного злочину було закріплене у Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 09 грудня 1948 року. З того часу термін «геноцид» став загальноприйнятим і використовується як у Римському статуті, так і в національних законодавствах, зокрема в Кримінальному кодексі України.

Злочин геноциду включає будь-які дії, спрямовані на повне або часткове знищення національної, етнічної, расової чи релігійної групи, такі як [30]:

- Вбивство членів групи. Цей пункт включає в себе будь-яке навмисне вбивство члена групи, незалежно від того, було воно вчинене безпосередньо, за допомогою іншого члена групи або за допомогою інших осіб.

- Заподіяння серйозних тілесних або психічних ушкоджень членам групи. Цей пункт включає в себе будь-яке умисне заподіяння серйозних тілесних або психічних ушкоджень членам групи, незалежно від того, було воно вчинене безпосередньо, за допомогою іншого члена групи або за допомогою інших осіб.

- Навмисне створення для групи умов життя, розрахованих на її повне або часткове фізичне знищення. Цей пункт включає в себе будь-яке умисне створення для групи умов життя, які, як відомо, призведуть до її фізичного знищення, наприклад, штучне голодування, позбавлення води або медичної допомоги.

- Прийняття заходів, спрямованих на запобігання народжуванню дітей в групі. Цей пункт включає в себе будь-які умисні дії, спрямовані на

запобігання народжуванню дітей в групі, наприклад, примусове стерилізацію, аборт або контрацепція.

- Примусове переміщення дітей з групи в іншу групу. Цей пункт включає в себе будь-яке умисне переміщення дітей з групи в іншу групу з метою зміни їхньої національної, етнічної, расової чи релігійної ідентичності.

Для того, щоб дії, вчинені проти групи, вважалися геноцидом, необхідно довести, що вони були вчинені з наміром знищити групу, повністю або частково. Намір знищити групу може бути прямо висловлений або може бути виражений через дії, які свідчать про те, що група піддається нападу.

Злочин геноциду є найсерйознішою формою порушення прав людини. Він є злочином проти людяності, який підпадає під юрисдикцію МКС.

Для визнання злочину як геноциду зазначені дії повинні відбуватися в контексті очевидної моделі поведінки виконавця, спрямованої проти певної групи, або бути самостійною поведінкою, що може спричинити її знищення. Організатори та виконавці повинні також мати конкретний мотив, спрямований на цілеспрямоване знищення певної національної, етнічної, расової або релігійної групи як такої. Важливо відзначити, що кількість жертв не впливає на кваліфікацію дій як геноциду.

Після деокупації Київщини та виявлення Бучанської різанини, Україною, Польщею, Канадою, Чехією, Ірландією, Латвією, Литвою та Естонією у політичному контексті визнано вбивства цивільного населення геноцидом. Зазвичай юридичний процес доведення злочину геноциду є складним через вимогу доказати намір такого злочину. Однак факти масового вбивства українського цивільного населення в Бучі, Київської області, супроводжувані викраденнями, тортурами, зґвалтуваннями, включаючи дітей, та мародерством, є очевидними.

Незважаючи на міжнародний консенсус щодо змісту поняття геноциду, на деяких публічних майданчиках триває дискусія, чи можна вважати дії військовослужбовців РФ, наприклад в Бучі, Бородянці, Гостомелі та Ірпені,

актами геноциду. Аргументи опонентів, як правило, мають емоційний характер, але це в першу чергу юридичне питання [31].

З одного боку, вбивства цивільного населення частково націлені на ерозію української ідентичності, оскільки представники РФ на окупованих територіях спеціально створюють умови, що ставлять місцеве населення під загрозу. Існує інша позиція, яку висловлюють окремі міжнародні експерти, вважаючи, що ситуація в Україні відрізняється від трагедій у Вірменії, Руанді, Дарфурі, Камбоджі та під час Голокосту. Вони стверджують, що ці геноциди передбачали систематичні вбивства окремих членів певних груп лише через їхню приналежність до цих груп. Тим не менш, масові вбивства, катування, тортури, викрадення і згвалтування громадян України на її власній території представниками РФ повністю відповідають ознакам геноциду.

Як вже зазначено, визначення ООН включає умисел знищити повністю або частково національну, етнічну, расову або релігійну групу. Роз'яснення Міжнародного суду ООН в 1951 році вказує на те, що геноцид передбачає відмову в праві на існування цілих груп людей. З цієї точки зору окремі вбивства українців виглядають як систематичні. Важливо відзначити, що заклики вбивати українців, знищувати український народ, атакувати ракетами мирне населення та будь-які інші звершені злочини регулярно транслюються через телебачення РФ, стаючи головною темою в інтернет-ЗМІ, і, найжахливіше, отримують підтримку з боку громадян РФ. Тому питання умислу не підлягає сумнівам в цьому випадку.

Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії в 2004 році визначив, що геноцид базується на намірі часткового знищення захищеної групи, і ця частина повинна становити значний відсоток цієї групи. Таким чином, питання кваліфікації окремих злочинних дій як актів геноциду ще потрібно вирішити, проте неправильне використання понять може завдати шкоди справедливості.

Наприклад, незаконна депортація та переміщення українських дітей з окупованих територій України до Росії може здатися геноцидом. Однак Міжнародний кримінальний суд кваліфікував ці дії Путіна та Львової-Белової як різновид воєнних злочинів та видав відповідні ордери на арешт цих осіб.

З урахуванням того, що здійснення геноциду передбачає планування та керівництво, вищі посадові особи РФ, які мали намір вчинити такий злочин, мають нести відповідальність. Водночас, обговорюється питання стосовно відповідальності виконавців, які могли бути свідомими цієї мети.

Згідно з позицією Верховного Суду, існують дві точки зору. За однією, суб'єктом злочину геноциду може бути тільки вище військове та політичне керівництво, що видає накази на знищення конкретної нації. З іншого боку, кожен російський військовий, який вбиває українців, може розглядатися як учасник злочину геноциду, відмовляючись визнавати право української нації та народу на існування.

2.2. Воєнні злочини

Злочини в рамках війни представляють собою порушення встановлених правил та норм поведінки під час ведення війни, які закріплені у Женевській конвенції та її додаткових протоколах. До цих порушень входять [32]:

1. Умисне вбивство. Умисне вбивство – це умисне заподіяння смерті іншій особі. У контексті воєнних злочинів це може включати вбивство цивільних осіб, комбатантів, які склали зброю, або полонених.

2. Катування або здійснення нелюдського обходження з особами. Катування або здійснення нелюдського обходження з особами – це умисне застосування фізичного або психічного насильства до іншої особи з метою заподіяння їй болю або страждань. Це може включати тортури, побиття, зґвалтування, примус до примусової праці та інші види жорстокого поводження.

3. Умисне порушення прав військовополонених чи інших осіб під захистом на їхнє право на справедливий і звичайний суд. Умисне порушення прав військовополонених чи інших осіб під захистом на їхнє право на справедливий і звичайний суд – це умисне порушення норм міжнародного гуманітарного права, які стосуються захисту військовополонених та інших осіб, які перебувають під захистом. Це може включати незаконне позбавлення волі, тортури, примус до примусової праці та інші форми жорстокого поводження.

4. Незаконна депортація, переміщення чи незаконне позбавлення волі. Незаконна депортація, переміщення чи незаконне позбавлення волі – це будь-яке незаконне або свавільне переміщення або позбавлення волі особи. Це може включати примусове переміщення цивільного населення, полонених або інших осіб, які перебувають під захистом.

5. Умисний напад на цивільне населення взагалі чи на окремих цивільних осіб, які не приймають участі в бойових діях. Умисний напад на цивільне населення взагалі чи на окремих цивільних осіб, які не приймають участі в бойових діях – це умисне напад на цивільних осіб або цивільні об'єкти, які не є військовими цілями. Це може включати обстріл житлових районів, лікарень або шкіл.

6. Умисний напад на цивільні об'єкти, тобто ті, що не є військовими цілями. Умисний напад на цивільні об'єкти, тобто ті, що не є військовими цілями – це умисне напад на цивільні об'єкти, які не є військовими цілями. Це може включати обстріл мостів, доріг або інших цивільних об'єктів, які не є військово важливими.

7. Умисне вчинення нападу з усвідомленням можливого випадкового зараження чи пошкодження цивільних осіб або завдання серйозної шкоди природному середовищу, яка є явно надмірною порівняно з очікуваною військовою вигодою. Умисне вчинення нападу з усвідомленням можливого випадкового зараження чи пошкодження цивільних осіб або завдання серйозної шкоди природному середовищу, яка є явно надмірною порівняно з очікуваною військовою вигодою – це умисне вчинення нападу, який може призвести до загибелі або поранення цивільних осіб або завдання серйозної шкоди природному середовищу. Це може включати використання забороненої зброї, такої як хімічна або біологічна зброя, або напад на об'єкти, які можуть призвести до екологічної катастрофи [33].

8. Напад на незахищені міста, села, помешкання чи будівлі, які не є військовими цілями, включаючи їх обстріл будь-якими засобами. Напад на незахищені міста, села, помешкання чи будівлі, які не є військовими цілями, включаючи їх обстріл будь-якими засобами – це напад на цивільні об'єкти, які не є військовими цілями. Це може включати обстріл мирних міст або сіл.

9. Вбивство чи поранення бійця, який здався, склав зброю чи не має інших засобів захисту. Вбивство чи поранення бійця, який здався, склав зброю чи не має інших засобів захисту – це умисне вбивство або поранення

комбатанта, який здався, склав зброю або не має інших засобів захисту. Це вважається порушенням норм міжнародного гуманітарного права, які захищають комбатантів, які більше не беруть участі в бойових діях.

10. Умисний напад на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, а також на історичні пам'ятники, госпіталі та місця концентрації хворих і поранених, якщо вони не є військовими цілями тощо. Умисний напад на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, а також на історичні пам'ятники, госпіталі та місця концентрації хворих і поранених, якщо вони не є військовими цілями тощо – це умисний напад на цивільні об'єкти, які не є військовими цілями. Це може включати обстріл церков, шкіл, музеїв або інших об'єктів, які не є військово важливими.

У Римському статуті Міжнародного кримінального суду визначений значно ширший перелік воєнних злочинів (див. табл. 2.1.).

ТАБЛИЦЯ 2.1.

Воєнні злочини, визначені в Римському статуті Міжнародного кримінального суду:

Злочин	Опис
Вбивство або заподіяння серйозних тілесних ушкоджень цивільним особам або комбатантам, які склали зброю	Умисне вбивство або заподіяння серйозних тілесних ушкоджень цивільній особі або комбатанту, який склав зброю або не має інших засобів захисту.
Навмисне руйнування або пошкодження цивільних об'єктів	Навмисне руйнування або пошкодження цивільних об'єктів, таких як житлові будинки, лікарні, школи, церкви та інші культурні об'єкти, яке не є військовою метою.
Насильницьке переміщення цивільних осіб	Насильницьке переміщення цивільних осіб з їхнього постійного місця проживання без

	законного дозволу або без обґрунтованої необхідності.
Використання заборонених методів або засобів ведення війни	Використання заборонених методів або засобів ведення війни, таких як хімічна зброя, біологічна зброя, касетні бомби та протипіхотні міни.
Пограбування майна цивільного населення	Пограбування майна цивільного населення, яке не є військовою метою.
Незаконне позбавлення волі комбатантів або цивільних осіб	Незаконне позбавлення волі комбатанта або цивільної особи без законного дозволу або без обґрунтованої необхідності.
Використання комбатантів чи цивільних осіб як живих щитів	Використання комбатанта чи цивільної особи як живого щита для захисту військових об'єктів або сил.
Навмисне напад на медичні заклади або персонал	Навмисне напад на медичні заклади або персонал, які не є військовими цілями.
Навмисне напад на релігійні об'єкти	Навмисне напад на релігійні об'єкти, які не є військовими цілями.
Навмисне напад на пам'ятки культури	Навмисне напад на пам'ятки культури, які не є військовими цілями.
Навмисне напад на об'єкти, що містять небезпечні матеріали	Навмисне напад на об'єкти, що містять небезпечні матеріали, якщо очікується, що це призведе до значних жертв серед цивільного населення або серйозної шкоди навколишньому середовищу.
Використання дитини віком до 15 років для участі в активних бойових діях	Використання дитини віком до 15 років для участі в активних бойових діях.

Додатково до цих воєнних злочинів, Римський статут також визначає такі злочини:

- Злочин геноциду – це умисне знищення цілої або частини групи людей за расовою, національною, етнічною, релігійною чи політичною ознакою.

- Злочини проти людяності – це серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права, вчинені в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення.

- Злочин агресії – це застосування збройної сили державою проти іншої держави.

Ці злочини також є серйозними порушеннями міжнародного права і можуть призвести до притягнення винних до відповідальності в МКС.

Безсумнівно, в Україні спостерігаються ознаки вчинення всіх вище перелічених злочинів. Серед них розстріли цивільного населення, акти катування, примусове вивезення дітей на територію Російської Федерації, масове знищення об'єктів цивільної інфраструктури, обстріли церков, лікарень та театрів, де перебували цивільні особи, навмисне знищення цілих населених пунктів, відеозаписи з втратами беззбройних українських військових, ракетні удари по сховищах з дітьми – всі ці події мають місце на території України.

На деокупованих територіях виявлено близько півсотні місць катувань, внаслідок чого загинуло 464 дитини, і більше 16 000 дітей були депортовані. Також розпочато кримінальні провадження у зв'язку з 66 фактами сексуального насильства, яке вчинили військовослужбовці Російської Федерації [34].

Враховуючи, що порушення правил та звичаїв ведення війни кожним військовослужбовцем РФ або їхньою групою є окремими злочинами, їхня кількість є найбільшою серед міжнародних злочинів, скоєних на території України.

З початку повномасштабної війни національні правоохоронні органи зафіксували понад 70 000 кримінальних проваджень щодо вчинення воєнних злочинів. За інформацією Офісу Генерального прокурора, кожен день реєструється 200 нових випадків воєнних злочинів. При цьому понад 300 росіян були повідомлені про підозри у вчиненні воєнних злочинів. Більше 100 справ направлено до національних судів, і на даний момент було винесено 29 Вироків (станом на 14.03.2023).

Крім того, понад 20 країн світу вже розпочали, в межах свого національного законодавства, розслідування відносно воєнних злочинів Росії на території України. Вчинення воєнних злочинів відзначається у всіх ланках Збройних Сил РФ: вище військове керівництво видає злочинні накази, середній рівень планує їх виконання, а безпосередні виконавці добровільно вчиняють злочини на території України, мотивуючись ворожнечею до українського народу та демократичних цінностей, які ми захищаємо.

Перші рішення Міжнародного кримінального суду стосовно війни в Україні свідчать про те, що керівники країни-агресора обов'язково будуть притягнуті до відповідальності за вчинення воєнних злочинів.

2.3. Злочини проти людяності

Відповідно до Римського статуту, злочинами проти людяності вважаються дії, якщо вони вчиняються усвідомлено та в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого на цивільне населення. Ці злочини включають [35]:

1. Вбивства. Цей пункт включає в себе будь-яке навмисне вбивство особи.

2. Винищення. Цей пункт включає в себе навмисне створення умов життя, які призведуть до смерті людей. Наприклад, це може включати голод, позбавлення води або медичної допомоги.

3. Депортацію або насильницьке переміщення населення. Цей пункт включає в себе примусове переміщення людей з їхніх домівок або земель.

4. Ув'язнення або інше жорстке позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права. Цей пункт включає в себе ув'язнення або інше позбавлення фізичної свободи людини в умовах, які є незаконними або негуманними.

5. Каткування. Цей пункт включає в себе будь-яке умисне завдання фізичного або психічного болю або страждань іншій особі.

6. Зґвалтування. Цей пункт включає в себе будь-яке сексуальне насильство, вчинене проти особи без її згоди.

7. Переслідування будь-якої групи або спільноти, яку можна ідентифікувати, за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними або іншими ознаками. Цей пункт включає в себе будь-які дії, спрямовані на переслідування або дискримінацію людей на основі їхньої приналежності до певної групи.

8. Насильницьке зникнення осіб та інші подібні дії. Цей пункт включає в себе насильницьке зникнення людей, а також інші дії, які завдають шкоди фізичному або психічному здоров'ю людини.

Для того, щоб дії, вчинені проти цивільного населення, вважалися злочинами проти людяності, необхідно довести, що вони були вчинені в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення. Широкомасштабний напад означає, що він був вчинений на значній території або проти великої кількості людей. Систематичний напад означає, що він був організований або запланований.

Для визначення злочину проти людяності важливою є кількість постраждалих, оскільки його метою є досягнення великої кількості жертв серед цивільного населення. Воєнні злочини можуть бути індивідуальними та ізольованими діями, тоді як злочини проти людяності визнаються за широкомасштабні та систематичні порушення.

Ще однією відмінністю є те, що військові злочини можуть відбуватися лише під час збройного конфлікту, у той час як злочини проти людяності можуть бути скоєні в будь-який момент, включаючи мирний час або в умовах насильства, яке не є збройним конфліктом. Злочини, що відбуваються в Україні, мають ознаки як військових, так і злочинів проти людяності, оскільки вони вчиняються як в рамках військового конфлікту, так і мають на меті завдання максимальної кількості жертв серед цивільного населення. Російські напади із використанням вибухової зброї в населених районах є однією з основних причин жертв серед цивільного населення [35].

Згідно з звітом Незалежної міжнародної комісії ООН з розслідування порушень в Україні, атаки РФ на енергетичну інфраструктуру України з 10 жовтня 2022 року можна порівняти зі злочинами проти людяності. Для кваліфікації злочинів проти людяності важливо визначити, чи існував передбачений план/політика, спрямований проти цивільного населення, і чи усвідомлювали злочинці, діючи в межах цього плану/політики. Відповідь на це питання стає очевидною при аналізі ракетних атак на українську інфраструктуру, де можна помітити, що удари нерідко наносились на одні й ті самі об'єкти інфраструктури негайно після їх відновлення. Це свідчить про

систематичність та намір країни-агресора завдати шкоди цивільному населенню.

Як вже було відзначено, в українській юридичній громаді тривають обговорення стосовно кваліфікації виявлених злочинів у Бучі, Ірпені, Бородянці, блокаді та обстрілах Маріуполя: чи є це злочинами проти людяності чи геноциду. Ключовим є встановлення мотиву їх скоєння, і ми вважаємо, що ці злочини повинні бути кваліфіковані не окремо, а як нерозривна сукупність.

Важливо зауважити, що Кримінальний кодекс України на даний момент не визначає злочинів проти людяності як систематичних та масштабних нападів на цивільне населення. Отже, наразі ці злочини кваліфікуються та реєструються в Єдиному державному реєстрі досудових розслідувань як воєнні злочини.

Оскільки злочини проти людяності та геноцид вимагають організованості та систематичності, у випадку доведення відповідного мотиву винуватців, вірогідно, буде притягнуто до відповідальності перед Міжнародним кримінальним судом, і, можливо, будуть привласнені вищі посадові особи Російської Федерації та військове керівництво.

2.4. Злочин агресії

Відповідно до Римського Статуту, злочин агресії визначається як планування, підготовка, ініціювання або вчинення особою, яка має здатність фактично контролювати політичні чи військові дії держави або керувати ними, акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабами є серйозним порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй. Агресія може включати такі дії [38]:

1. Вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави чи будь-яка військова окупація. Цей пункт включає в себе будь-яке вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави, незалежно від того, чи було воно успішним чи ні.

2. Бомбардування збройними силами держави території іншої держави чи застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави. Цей пункт включає в себе будь-яке бомбардування або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави, незалежно від того, чи було це здійснено з території іншої держави чи з повітря.

3. Блокада портів чи берегів держави збройними силами іншої держави. Цей пункт включає в себе будь-яку блокаду портів чи берегів держави збройними силами іншої держави, незалежно від того, чи було це здійснено з моря чи з суші.

4. Напад збройними силами держави на сухопутні, морські або повітряні сили чи морські та повітряні флоти іншої держави. Цей пункт включає в себе будь-який напад збройними силами держави на сухопутні, морські або повітряні сили чи морські та повітряні флоти іншої держави, незалежно від того, чи було це здійснено на території іншої держави чи на нейтральній території.

5. Направлення державою або від імені держави озброєних банд, груп та іррегулярних сил або найманців. Ці сили вчиняють акти застосування збройної сили проти іншої держави, що мають серйозний характер, що

рівноцінно переліченим вище актам або істотній участі в них. Цей пункт включає в себе будь-яке направлення державою або від імені держави озброєних банд, груп та іррегулярних сил або найманців, які вчиняють акти застосування збройної сили проти іншої держави, які мають серйозний характер, що рівноцінно переліченим вище актам або істотній участі в них.

Кримінальний кодекс України також передбачає відповідальність за агресивну війну (згідно зі ст. 437). Важливо відзначити, що згідно з Римським Статутом, відповідальність за злочин агресії стосується лише осіб, які фактично контролюють політичні чи військові дії держави або керують ними. Однак українське законодавство не конкретизує, хто саме може скоїти цей злочин. Здається, що в Україні будь-хто, хто веде війну проти держави, може бути засуджений за злочин агресії, незалежно від його впливу на прийняття рішення щодо вчинення агресії.

У Верховному Суді розглядається важлива справа щодо того, хто є суб'єктом злочину агресії: чи тільки вище керівництво, чи середній рівень офіцерів і генералів, чи кожен борець, що виконує злочинні накази стосовно українського народу. Рішення цієї справи буде визначальним для багатьох справ по всій країні щодо злочину агресії.

Судовий розгляд справ, пов'язаних з міжнародними злочинами, в Україні проводиться за загальними правилами територіальної підсудності. Однак можливе спеціальне досудове розслідування, яке може бути ініційоване в разі, якщо підозрюваний приховується на тимчасово окупованій території України, або на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності, або якщо підозрюваний оголошений у міжнародний розшук і уповноважений орган прийняв рішення про передачу його для обміну як військовополоненого, і такий обмін відбувся.

У майже всіх кримінальних провадженнях щодо міжнародних злочинів, які, ймовірно, будуть кваліфіковані як воєнні злочини, правосуддя буде здійснюватися українськими судами. Згідно із становищем України, хоча

Римський Статут не був ратифікований, Україна визнала юрисдикцію Міжнародного Кримінального Суду (МКС). Таким чином, найтяжчі міжнародні злочини, вчинені Росією на території України (за винятком злочину агресії), підпадають під юрисдикцію МКС [29].

Хоча Україна ще не ратифікувала Римський Статут, Прокурор МКС, Карім Хан, отримав можливість відкрити повне розслідування самостійно завдяки зверненню до суду, підтриманому 42 державами-учасницями Римського Статуту.

Під час розслідування МКС співпрацює з Генеральною прокуратурою України, національними органами, спільною слідчою групою (ЖТ) та Євроюстом. Планується відкриття представництва офісу прокурора МКС не лише в Києві, але й в регіонах. Зміни в Кримінальному процесуальному кодексі України, прийняті у 2022 році, дозволяють врегулювати порядок співпраці компетентних органів України з МКС.

Початкові рішення Міжнародного кримінального суду (МКС) щодо ситуації в Україні вже ухвалені і виглядають перспективними. Наприклад, на 17 березня 2023 року Палата попереднього слідства видала ордери на арешт президента Російської Федерації Володимира Путіна та уповноваженої при президентові РФ з прав дитини Марії Львової-Белової. Тепер, якщо ці особи в'їдуть в одну з 123 країн-учасниць Римського статуту, їх повинні буде заарештувати та передати під слідство. Це важливий крок, оскільки МКС не може розглядати справи заочно.

Щодо притягнення до відповідальності за злочин агресії на території України, який є очевидним та відкриває можливість для вчинення інших міжнародних злочинів у цьому випадку, ситуація наразі залишається невирішеною.

На сьогоднішній день у Раді Європи розглядаються кілька можливих моделей створення трибуналу, зокрема [24]:

1. Трибунал, утворений на основі угоди між Україною та ООН, яку підтримала Генеральна Асамблея ООН.

Угода б визначала юрисдикцію, компетенцію та структуру трибуналу.

Переваги цієї моделі:

- Міжнародна підтримка: створення трибуналу на основі угоди між Україною та ООН було б свідченням міжнародної підтримки Україні та її зусиль притягнути винних до відповідальності за злочини, вчинені в ході російської агресії.

- Незалежність: трибунал, створений на основі угоди між Україною та ООН, б був незалежним від будь-якої з держав, які його створили. Це б забезпечило справедливість і неупередженість судового процесу.

Недоліки цієї моделі:

- Тривалість процесу: створення трибуналу на основі угоди між Україною та ООН може зайняти значний час, оскільки вимагає узгодження всіх деталей угоди та її ратифікації Генеральною Асамблеєю ООН.

- Фінансування: створення та функціонування трибуналу вимагало б значних фінансових витрат.

2. Трибунал, створений на основі багатосторонньої угоди між Україною та іншими зацікавленими державами.

Угода б визначала юрисдикцію, компетенцію та структуру трибуналу.

Переваги цієї моделі:

- Швидкість: створення трибуналу на основі багатосторонньої угоди може зайняти менший час, ніж створення трибуналу на основі угоди між Україною та ООН.

- Фінансування: створення та функціонування трибуналу могло б бути профінансовано зацікавленими державами.

Недоліки цієї моделі:

- Незалежність: трибунал, створений на основі багатосторонньої угоди, може бути менш незалежним від держав, які його створили, ніж трибунал, створений на основі угоди між Україною та ООН.

3. "Гібридний" трибунал під українською юрисдикцією, який діятиме відповідно до українського законодавства, але з міжнародною участю.

Міжнародна участь може включати надання експертів, фінансової підтримки або політичного тиску на винних осіб.

Переваги цієї моделі:

- Швидкість: створення "гібридного" трибуналу може зайняти менший час, ніж створення трибуналу на основі угоди між Україною та ООН або багатосторонньої угоди.

- Фінансування: створення та функціонування "гібридного" трибуналу могло б бути профінансовано за рахунок коштів України та міжнародної спільноти.

- Незалежність: "гібридний" трибунал б залишався під українською юрисдикцією, що б забезпечило його незалежність від держав, які його створили.

Недоліки цієї моделі [27]:

- Необхідність міжнародної співпраці: створення та функціонування "гібридного" трибуналу вимагає міжнародної співпраці, яка може бути складною та тривалою.

4. Відкрите питання щодо інших моделей та концепцій, з умовою невідворотності юридичної відповідальності та реального покарання винних осіб.

Це може включати створення трибуналу, який би спеціалізувався на певних злочинах, вчинених у ході російської агресії, або створення трибуналу, який би був розташований у третій державі.

Переваги цієї моделі:

- Можливість створення трибуналу, який б найкраще відповідав потребам України та міжнародної спільноти.

Недоліки цієї моделі:

- Складність та тривалість процесу створення трибуналу.

Вибір моделі створення трибуналу для розслідування злочинів, вчинених у ході російської агресії проти України, є складним завданням.

Важливо враховувати всі переваги та недоліки кожної моделі, а також потреби України та міжнародної спільноти.

Модель 1, яка передбачає створення трибуналу на основі угоди між Україною та ООН, має ряд переваг. По-перше, вона забезпечила б міжнародну підтримку Україні та її зусиль притягнути винних до відповідальності. По-друге, вона б забезпечила незалежність трибуналу від будь-якої з держав, які його створили.

Однак, ця модель має і ряд недоліків. По-перше, вона може зайняти значний час, оскільки вимагає узгодження всіх деталей угоди та її ратифікації Генеральною Асамблеєю ООН. По-друге, вона вимагала б значних фінансових витрат.

Модель 2, яка передбачає створення трибуналу на основі багатосторонньої угоди між Україною та іншими зацікавленими державами, має ряд переваг. По-перше, вона б могла бути створена швидше, ніж модель 1. По-друге, вона б могла бути профінансована зацікавленими державами.

Однак, ця модель також має ряд недоліків. По-перше, вона може бути менш незалежною від держав, які її створили, ніж модель 1. По-друге, вона може бути менш ефективною у притягненні винних до відповідальності, ніж модель 1.

Модель 3, яка передбачає створення "гібридного" трибуналу під українською юрисдикцією, має ряд переваг. По-перше, вона б могла бути створена швидше, ніж моделі 1 та 2. По-друге, вона б залишалася під українською юрисдикцією, що б забезпечило її незалежність.

Однак, ця модель також має ряд недоліків. По-перше, вона вимагає міжнародної співпраці, яка може бути складною та тривалою. По-друге, вона може бути менш ефективною у притягненні винних до відповідальності, ніж моделі 1 та 2 [22].

Модель 4, яка передбачає розгляд інших моделей та концепцій створення трибуналу, має ряд переваг. По-перше, вона дозволяє створити

трибунал, який б найкраще відповідав потребам України та міжнародної спільноти.

Однак, ця модель також має ряд недоліків. По-перше, вона може бути складною та тривалою. По-друге, вона може бути менш ефективною у притягненні винних до відповідальності, ніж моделі 1, 2 та 3.

Оптимальний вибір моделі створення трибуналу залежить від конкретних обставин та потреб України та міжнародної спільноти. Ухвалюючи рішення, важливо враховувати такі фактори, як:

Необхідність забезпечення справедливості та неупередженості судового процесу.

Необхідність забезпечення міжнародної підтримки України та її зусиль притягнути винних до відповідальності.

Необхідність забезпечення ефективності трибуналу у притягненні винних до відповідальності.

Необхідність забезпечення швидкого створення та функціонування трибуналу.

З урахуванням цих факторів, найбільш прийнятною моделлю створення трибуналу може бути модель 3, яка передбачає створення "гібридного" трибуналу під українською юрисдикцією. Ця модель забезпечує незалежність трибуналу, міжнародну підтримку України та її зусиль притягнути винних до відповідальності, а також можливість швидкого створення та функціонування трибуналу.

Однак, остаточне рішення щодо вибору моделі створення трибуналу має бути прийнято після розгляду всіх можливих варіантів та консультацій з Україною та іншими зацікавленими сторонами.

Також варто відзначити жваве обговорення питання безпідставності членства Росії в ООН та Радбезі. Визнання цього факту значно розширило б можливості для притягнення керівництва країни-агресора до кримінальної відповідальності.

У березні 2023 року були внесені зміни до Угоди про створення слідчої групи (ІІТ) для створення правової основи для Міжнародного центру з переслідування злочину агресії. Основне завдання центру - покращити розслідування злочину агресії, отримати ключові докази та сприяти формуванню справи на ранній стадії. Сподіваємося, що центр надасть докази для подання обвинувального акту до трибуналу.

З урахуванням масштабів та безпрецедентності злочинних дій, багато питань потребують спільного вирішення українською та міжнародною юридичною спільнотою. Найгостріше стоїть питання розробки та впровадження механізму притягнення до відповідальності вищого керівництва РФ за злочин агресії.

Наразі невідомо, яким чином міжнародна спільнота реалізує створення та роботу трибуналу для притягнення до відповідальності за злочин агресії проти України. Однак невідворотність цього процесу є очевидною.

РОЗДІЛ 3

Притягнення росії до відповідальності за злочини проти України

3.1. Звернення в Міжнародний суд ООН

Звернення до Міжнародного суду ООН є можливістю для держав вирішувати спори між собою мирним шляхом, на основі міжнародного права. Суд може розглядати справи про порушення міжнародних договорів, міжнародних норм та принципів, а також про факти порушення міжнародного права.

Право на звернення до Міжнародного суду ООН мають [39]:

- Держави-учасниці Статуту ООН;
- Держави, які не є членами ООН, але які уклали з ООН спеціальну угоду про надання Суду юрисдикції;
- Органи ООН, яким це право надано Статутом ООН.

Звернення до Міжнародного суду ООН здійснюється шляхом подання позовної заяви. Позовна заява повинна містити такі відомості:

- Імена сторін у справі;
- Пояснення обставин справи;
- Обґрунтування позовних вимог;
- Докази на підтвердження позовних вимог.

Позовна заява подається до Секретаріату Міжнародного суду ООН. Секретаріат Суду реєструє позовну заяву та повідомляє про неї іншій стороні у справі.

Після реєстрації позовної заяви Суд призначає дату першого засідання, на якому сторони у справі можуть представити свої позиції. Суд може також призначити експертів для надання консультацій у справі.

Розгляд справи в Міжнародному суді ООН може тривати кілька років. Суд виносить рішення, яке є обов'язковим для виконання сторонами у справі.

У контексті російсько-української війни, Україна звернулася до Міжнародного суду ООН з позовною заявою про порушення Росією міжнародного права під час вторгнення в Україну. Суд виніс рішення, в якому зобов'язав Росію припинити військові дії та вивести свої війська з території України.

Притягнення до відповідальності Росії за порушення міжнародного права є важливою частиною забезпечення міжнародної безпеки та правопорядку.

Україна звернулася в Міжнародний суд ООН проти Росії 27 лютого 2022 року. Позов України стосується порушення Росією міжнародного права під час її вторгнення в Україну. Зокрема, Україна звинувачує Росію у порушенні таких норм міжнародного права:

1. Заборони на збройну агресію

Згідно з Статутом ООН, агресія є серйозним порушенням міжнародного права. Вона визначається як застосування збройної сили однією державою проти іншої держави.

Україна стверджує, що Росія здійснила збройну агресію проти неї, коли розпочала повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року. Україна також стверджує, що Росія продовжує здійснювати збройну агресію проти неї, обстрілюючи українські міста та села, вбиваючи та руйнуючи цивільну інфраструктуру.

2. Заборони на застосування сили проти територіальної цілісності та політичної незалежності держави

Стаття 2(4) Статуту ООН забороняє застосування сили проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави.

Україна стверджує, що Росія порушила цю норму, коли вторглася в Україну та окупувала частину її території. Україна також стверджує, що Росія продовжує порушувати цю норму, коли продовжує обстрілювати українські міста та села.

3. Заборони на порушення суверенітету та недоторканності території держави

Стаття 2(1) Статуту ООН закріплює принцип суверенітету держав. Цей принцип означає, що кожна держава має право на незалежність і безпеку.

Україна стверджує, що Росія порушила цей принцип, коли вторглася в Україну та окупувала частину її території. Україна також стверджує, що Росія продовжує порушувати цей принцип, коли продовжує обстрілювати українські міста та села.

4. Заборони на порушення прав людини [40]

Міжнародне право забороняє порушення прав людини. Ця заборона закріплена у багатьох міжнародних документах, включаючи Загальну декларацію прав людини.

Україна стверджує, що Росія порушила цю норму, коли вторглася в Україну та почала здійснювати військові злочини, злочини проти людяності та геноцид. Україна також стверджує, що Росія продовжує порушувати цю норму, коли продовжує обстрілювати українські міста та села.

Розгляд справи в МСООН триває. МСООН має винести рішення у справі до 18 місяців з моменту її реєстрації.

Рішення МСООН буде важливим для встановлення відповідальності Росії за її дії в Україні. Рішення МСООН також може мати значний вплив на міжнародне право, оскільки воно може створити прецедент для вирішення майбутніх спорів, пов'язаних із порушенням міжнародного права.

17 березня 2023 року Палата досудового провадження II Міжнародного кримінального суду у Гаазі видала ордер на арешт президента Росії Володимира Путіна, а також уповноваженої з прав дитини Марії Львової-Белової. Це вказує на те, що російський президент тепер має офіційний статус підозрюваного у скоєнні міжнародного злочину — незаконного примусового переміщення українських дітей. Це, в свою чергу, передбачає, що за межами Росії його можуть заарештувати та передати до суду. Таким

чином, світ отримав потужний сигнал, що російський режим є злочинним і його керівництво буде притягнуте до відповідальності.

27 квітня 2023 року Парламентська асамблея Ради Європи визнала геноцидом депортацію та насильницьке переміщення українських дітей на територію Росії. Також ПАРЕ визнала самопроголошеного президента Білорусі Олександра Лукашенка причетним до примусового переміщення дітей та дорослих із окупованих територій України. Парламентська асамблея Ради Європи також визнала видачу Міжнародним кримінальним судом ордера на арешт президента РФ Путіна, а також наголосила на необхідності покарання самопроголошеного президента Білорусі Лукашенка.

Наша країна подала позов невдовзі після початку повномасштабного вторгнення російської армії. Тоді судді Міжнародного суду, в процесі розгляду справи, видали рішення, в якому вимагали від Росії припинити вторгнення. На жаль, Росія проігнорувала це рішення. Враховуючи повільний хід прийняття рішень та реалізацію конкретних дій, проходить понад рік від початку страшної широкомасштабної війни в нашій країні. Звернення до Міжнародного суду ООН, очевидно, стає надто тривалим та затяжним процесом. Крім того, присутність росіянина у ролі заступника в цьому суді створює перешкоду на шляху до неупередженості в прийнятті рішень.

3.2. Передання справ до Міжнародного кримінального суду за Римським статутом

Передача справ до Міжнародного кримінального суду (МКС) за Римським статутом – це процедура, за допомогою якої держави можуть передати до МКС справи про вчинення тяжких злочинів, які охоплюються Римським статутом. Римський статут – це міжнародний договір, який засновує МКС. Він був прийнятий на дипломатичній конференції в Римі в 1998 році і набрав чинності в 2002 році [14].

Держави, які є учасниками Римського статуту, визнають юрисдикцію МКС щодо злочинів, які охоплюються Статутом. Ці злочини включають:

- Геноцид
- Злочини проти людяності
- Військові злочини
- Злочин агресії

Держави-учасниці Римського статуту можуть передати до МКС справи про вчинення цих злочинів, що трапилися на їхній території або громадянами їхніх держав. МКС також може самостійно розпочати розслідування цих злочинів, якщо він має підозри, що вони були вчинені.

Процедура передачі справи до МКС

Процедура передачі справи до МКС складається з таких етапів:

1. Подання запиту про передачу справи. Держава-учасниця Римського статуту може подати запит про передачу справи до МКС. Запит повинен містити такі основні елементи:

- Ідентифікацію злочинів, що вчинилися
- Ідентифікацію осіб, які, ймовірно, вчинили злочини
- Ідентифікацію доказів, які підтверджують вчинення злочинів

2. Розгляд запиту про передачу справи. Генеральний прокурор МКС розглядає запит про передачу справи. Якщо Генеральний прокурор вважає,

що є достатні підстави для розслідування справи, він видає постанову про початок розслідування.

3. Розслідування справи. МКС проводить розслідування справи. Розслідування може включати такі заходи:

- Збір доказів
- Допит свідків
- Видача ордерів на арешт

4. Пред'явлення обвинувачення. Якщо МКС має достатні докази, щоб пред'явити обвинувачення, він робить це.

5. Судовий розгляд. МКС проводить судовий розгляд справи. Судовий розгляд включає такі етапи:

- Вислуховування доказів
- Винесення Вироку

Результати розгляду справи МКС можуть бути такими:

- Виправдання. Суд може виправдати обвинуваченого, якщо не буде доведено його вину.

- Вина. Суд може визнати обвинуваченого винним у вчиненні злочину.

- Вирок. Суд може винести обвинуваченому вирок, який може включати такі покарання:

- Позбавлення волі
- Штраф
- Позбавлення громадянських прав [16]

Передача справ до МКС є важливим інструментом для забезпечення притягнення до відповідальності осіб, які вчинили тяжкі злочини. МКС є міжнародним судом, який має юрисдикцію щодо цих злочинів. Це означає, що МКС може притягнути до відповідальності осіб, незалежно від їхнього громадянства чи місця вчинення злочину.

Передача справ до МКС також є важливим для встановлення справедливості для жертв тяжких злочинів. МКС може визнати винуватість осіб, які вчинили ці злочини, і винести їм справедливі покарання.

Передача справ до МКС є важливим кроком для України у її боротьбі з російською агресією. Цей крок є важливим для встановлення справедливості для жертв російської агресії та для недопущення повторення таких злочинів у майбутньому.

Передача справ до МКС має такі переваги:

- МКС має юрисдикцію щодо тяжких злочинів, які трапилися на території України під час російської агресії. Це означає, що МКС може притягнути до відповідальності осіб, незалежно від їхнього громадянства чи місця вчинення злочину.

- МКС є міжнародним судом, який має досвід розслідування та розгляду справ про тяжкі злочини. Це означає, що МКС має високі шанси на успішне розслідування та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини в Україні.

- Передача справ до МКС може сприяти встановленню справедливості для жертв російської агресії. МКС може визнати винувинність осіб, які вчинили ці злочини, і винести їм справедливі покарання.

- Передача справ до МКС може сприяти недопущенню повторення таких злочинів у майбутньому. Визнання вини осіб, які вчинили ці злочини, і винесення їм справедливих покарань може послабити бажання інших осіб вчиняти такі злочини.

Звичайно, передача справ до МКС також має деякі ризики. Наприклад, МКС може не мати достатніх доказів для притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини в Україні. Крім того, Росія може чинити тиск на МКС, щоб він не притягував до відповідальності російських військових.

Незважаючи на ці ризики, передача справ до МКС є важливим кроком для України у її боротьбі з російською агресією. Цей крок може сприяти встановленню справедливості для жертв російської агресії та для недопущення повторення таких злочинів у майбутньому.

Міжнародний кримінальний суд висунув запит на арешт президента Путіна, але виникають труднощі через те, що Україна не може приймати

участь у цьому Суді через нератифікований Римський статут. Додатково, оскільки Росія не визнає юрисдикцію МКС, розслідування стосовно четвертої категорії злочинів — злочину агресії, передбаченого статтею 8-bis Римського статуту, не може бути проведено. Ця стаття передбачає, що розслідування агресії може відбуватися лише в країні, яка ратифікувала Римський статут з усіма відповідними поправками, або за ініціативою Ради безпеки ООН. Ймовірно, рішення Ради безпеки ООН ініціювати розслідування злочину агресії буде ветоване Росією як постійним членом цієї Ради.

3.3. Створення спецтрибуналу

Створення спецтрибуналу для розслідування злочинів, вчинених під час російської агресії проти України – це ідея, яка підтримується багатьма країнами та міжнародними організаціями.

Прихильники створення спецтрибуналу вважають, що це є необхідним кроком для забезпечення справедливості для жертв російської агресії. Вони аргументують це тим, що МКС не може ефективно розслідувати та притягнути до відповідальності осіб, які вчинили ці злочини.

МКС є міжнародним судом, який має юрисдикцію щодо тяжких злочинів, у тому числі геноциду, злочинів проти людяності та військових злочинів. Однак МКС має ряд обмежень, які ускладнюють йому розслідування злочинів, вчинених під час російської агресії проти України [15].

Одним із обмежень МКС є те, що він може розслідувати злочини, які були вчинені на території держав-учасниць Римського статуту, або злочини, які були вчинені громадянами держав-учасниць Римського статуту. Росія не є учасницею Римського статуту, тому МКС не може розслідувати злочини, які були вчинені російськими військовими на території України.

Іншим обмеженням МКС є те, що він має обмежені ресурси. МКС має невеликий штат співробітників і обмежений бюджет, що ускладнює йому проведення ефективного розслідування таких масштабних злочинів, як російська агресія проти України.

Створення спецтрибуналу для розслідування злочинів, вчинених під час російської агресії проти України, могло б подолати ці обмеження. Спецтрибунал міг би бути створений на основі міжнародного договору, який би підписали всі країни, які підтримують його створення. Цей договір міг би надати спецтрибуналу юрисдикцію щодо злочинів, вчинених на території України, незалежно від громадянства осіб, які їх вчинили. Спецтрибунал

також міг би мати більший штат співробітників і бюджет, що дозволило б йому провести ефективне розслідування злочинів.

Проти створення спецтрибуналу виступають деякі країни, які вважають, що це може завдати шкоди МКС. Вони аргументують це тим, що створення спецтрибуналу може послабити авторитет МКС і зробити його менш ефективним у розслідуванні міжнародних злочинів.

Зрештою, рішення про створення спецтрибуналу для розслідування злочинів, вчинених під час російської агресії проти України, має бути прийнято міжнародною спільнотою. Це рішення має бути ретельно обговорене та виважено, щоб забезпечити справедливість для жертв російської агресії та запобігти повторенню таких злочинів у майбутньому.

Створення спецтрибуналу:

- Спецтрибунал міг би мати юрисдикцію щодо злочинів, вчинених на території України, незалежно від громадянства осіб, які їх вчинили. Це дозволило б притягнути до відповідальності російських військових та політиків, які вчинили злочини на території України, навіть якщо вони не є громадянами України.

- Спецтрибунал міг би мати більший штат співробітників і бюджет, ніж МКС. Це дозволило б йому провести ефективне розслідування злочинів.

- Спецтрибунал міг би бути створений швидше, ніж МКС, який має обмежені ресурси.

Ось деякі аргументи проти створення спецтрибуналу:

- Створення спецтрибуналу може послабити авторитет МКС.

- Створення спецтрибуналу може бути політично складним процесом.

- Створення спецтрибуналу може бути дорогим.

Наразі, у 2023 році, створення спецтрибуналу для розслідування злочинів, вчинених під час російської агресії проти України, є ще лише ідеєю. Однак, ця ідея набирає популярності, і цілком можливо, що вона буде реалізована в майбутньому.

Створення спеціального трибуналу стає необхідним кроком у зв'язку з відсутністю юридичної можливості Міжнародного суду ООН, Міжнародного кримінального суду та Європейського суду з прав людини притягти до відповідальності найвище керівництво держави-агресора. Ініціативу щодо створення такого трибуналу вже підтримали Парламентська асамблея Ради Європи, Європейський парламент, ПА НАТО, ПА ОБСЄ та парламент Литви.

Основні положення, які передбачає спеціальний трибунал [19]:

1. Правила та підходи. Трибунал буде базуватися на правилах та підходах, які використовуються Міжнародним кримінальним судом і викладені в його Римському статуті. Метою його діяльності буде розслідування та переслідування злочинів агресії проти України, скоєних на її території.

2. Період від лютого 2014 року. Юрисдикція трибуналу буде поширюватися на всі події з лютого 2014 року.

3. Об'єкт юрисдикції. Трибунал матиме юрисдикцію щодо фізичних осіб, які здійснюють ефективний контроль над або безпосередньо керують політичними чи військовими діями держави. Офіційний статус підсудного, такий як статус глави держави, не буде підставою для ухилення від індивідуальної кримінальної відповідальності.

Україна наполягає на активній підтримці створення спеціального трибуналу для розслідування злочинів агресії, скоєних Росією. Цю ідею вже підтримали Парламентська асамблея Ради Європи, Європейський парламент, ПА НАТО, ПА ОБСЄ та парламент Литви. Резолюцією Європарламенту в січні 2023 року проголосували за створення трибуналу для вищого керівництва Росії із перевагою 472 голосами. Наразі понад десять країн також підтримують ідею створення такого трибуналу, розширюючи коло партнерів, готових до покарання Росії.

Наша позиція полягає в тому, що найбільш ефективним засобом покарання буде створення спеціального трибуналу. Це має бути яким сигналом для російського суспільства та міжнародної спільноти про те, що

засудження та вирок будуть невідворотними. В іншому випадку може виникнути складність у притягненні політичного та військового керівництва РФ до кримінальної відповідальності за злочин агресії проти України.

Проте виникає ряд питань, які необхідно розглянути для систематизації цієї процедури. Важливо визначити, яким чином будуть вирішуватися та регулюватися питання, пов'язані з покаранням та складанням списків винних. Також потрібно визначити, як це буде закріплено в законодавстві, що буде застосовуватися: чи це буде новий регламент, чи ж буде використано процесуальне законодавство, що діє у Страсбурзі, Римі, Брюсселі, чи ж можливо взяти за основу українське законодавство?

Крім того, щоб притягнути росіян до відповідальності за злочини проти людяності, які наразі не передбачені українським кримінальним законодавством, необхідно прийняти відповідні законодавчі заходи. Важливим етапом у цьому процесі є внесення змін до Конституції України для ратифікації Римського статуту та наступна ратифікація цього статуту. Паралельно з цим потрібно внести відповідні зміни до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України.

Цей крок підкреслює необхідність узгодженого правового підходу в дипломатичних зусиллях для того, щоб гарантувати, що терористична держава не залишиться безкарною і відповідатиме за всі свої злочини. Такі законодавчі заходи стануть важливим інструментом для забезпечення справедливості та здійснення відповідальності перед міжнародним судом за порушення прав людини та злочини проти гуманітарного права.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження, можемо зробити наступні висновки:

Притягнення головних воєнних злочинців Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності є складним процесом, який залежить від різних чинників, включаючи політичну волю міжнародної спільноти та наявність відповідних механізмів інтернаціонального правосуддя.

Основним міжнародним органом, відповідальним за переслідування воєнних злочинів, є Міжнародний кримінальний суд (МКС), який був створений Римським статутом 1998 року. Росія, однак, не ратифікувала Римський статут, тому злочини, вчинені російськими громадянами на території Росії, не підпадають під юрисдикцію цього суду.

З іншого боку, можливо використовувати принцип універсальності, який дозволяє країнам притягувати до відповідальності осіб за воєнні злочини, незалежно від їх громадянства чи місця вчинення злочину. Цей принцип може бути реалізований через національні суди, які мають юрисдикцію над воєнними злочинами.

Також важливою роллю може бути міжнародний тиск та мобілізація міжнародної спільноти, яка може використовувати різні механізми, такі як санкції чи припинення співпраці, для тиску на Росію та притягнення відповідальних осіб до судового розгляду.

Узгоджені дії країн, міжнародних організацій та цивільного суспільства можуть відігравати важливу роль у притягненні головних воєнних злочинців до відповідальності, хоча цей процес може бути дуже складним та вимагати часу.

Російська агресія проти України призвела до численних злочинів, у тому числі геноциду, злочинів проти людяності та військових злочинів. Притягнення винних до відповідальності за ці злочини є важливим завданням для міжнародної спільноти.

Однак притягнення винних до відповідальності за злочини РФ в Україні є складним і тривалим процесом. Це пов'язано з низкою факторів, зокрема:

- Військова та політична ситуація в Україні. Росія продовжує вести Війну проти України, що ускладнює розслідування злочинів та притягнення винних до відповідальності.

- Небажання Росії співпрацювати з міжнародними органами. Росія не визнає свою відповідальність за злочини, вчинені в Україні, і не співпрацює з Міжнародним кримінальним судом (МКС), який розслідує ці злочини.

- Складність доказування злочинів. Злочини РФ в Україні були вчинені на великій території і за участю великої кількості людей. Це ускладнює збір доказів, необхідних для притягнення винних до відповідальності.

Незважаючи на ці виклики, притягнення винних до відповідальності за злочини РФ в Україні є можливим. Міжнародна спільнота має докладати зусиль для того, щоб забезпечити справедливість для жертв цих злочинів.

Ось деякі заходи, які можуть бути вжиті для притягнення винних до відповідальності:

- Розширення юрисдикції МКС. МКС має юрисдикцію щодо злочинів, вчинених на території держав-учасниць Римського статуту, або злочинів, вчинених громадянами держав-учасниць Римського статуту. Росія не є учасницею Римського статуту, тому МКС не може розслідувати злочини, вчинені російськими військовими на території України. Розширення юрисдикції МКС дозволило б притягнути до відповідальності російських військових та політиків, які вчинили злочини в Україні.

- Створення спецтрибуналу. Створення спецтрибуналу для розслідування злочинів, вчинених під час російської агресії проти України, могло б подолати обмеження МКС. Спецтрибунал міг би мати юрисдикцію щодо злочинів, вчинених на території України, незалежно від громадянства осіб, які їх вчинили.

- Запровадження санкцій проти Росії. Запровадження санкцій проти Росії може сприяти притягненню винних до відповідальності за злочини, вчинені в Україні. Санкції можуть бути спрямовані на те, щоб ускладнити Росії ухилитися від правосуддя.

Притягнення винних до відповідальності за злочини РФ в Україні є важливим кроком для забезпечення справедливості для жертв цих злочинів. Це також є важливим кроком для запобігання повторенню таких злочинів у майбутньому.

Наразі, у 2023 році, притягнення Росії до відповідальності за злочини проти України є складним і тривалим процесом. Це пов'язано з низкою факторів, зокрема:

- Військова та політична ситуація в Україні. Росія продовжує вести війну проти України, що ускладнює розслідування злочинів та притягнення винних до відповідальності.

- Небажання Росії співпрацювати з міжнародними органами. Росія не визнає свою відповідальність за злочини, вчинені в Україні, і не співпрацює з МКС, який розслідує ці злочини.

- Складність доказування злочинів. Злочини Росії в Україні були вчинені на великій території і за участю великої кількості людей. Це ускладнює збір доказів, необхідних для притягнення винних до відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов А. В. Притягнення до відповідальності за воєнні злочини в міжнародному кримінальному праві: теоретичні та практичні аспекти. К. : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2021. 304 с.
2. Абрамов А. В. Притягнення до відповідальності за воєнні злочини в Україні: сьогодення та перспектив. Актуальні проблеми міжнародного права: збірник наукових праць. К. : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2022. Випуск 27. С. 11-20.
3. Аносова Ю.В. Юрисдикція міжнародних судових органів щодо злочину геноциду : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та юр. наук: 12.00.11. Київ, 2018. 22 с.
4. Дмитрієв А.І. Україна у цивілізаційному вимірі міжнародного права: історико-правовий аспект. Міжнародне право після 11 вересня 2001 р. Фенікс. 2004. С. 24–29.
5. Замула А.І. Міжнародно-правова заборона катування як фактор впливу на ефективність боротьби з тероризмом. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7159/Zamula_AKD.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Злочини РФ в Україні: виклики притягнення винних до відповідальності. URL: <https://unba.org.ua/publications/8055-zlochini-rf-v-ukraini-vikliki-prityagnennya-vinnih-do-vidpovidal-nosti.html>
7. Ківалов С. В. Міжнародне кримінальне правосуддя: від Нюрнберзького Військового Трибуналу до Міжнародного Кримінального Суду. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/906/Kivalov%20Nurnberg%20tribunal.pdf?sequence=1&isAllowed=y> <https://www.icj-cij.org/public/files/annualreports/1998-1999-ru.pdf> 66
8. Коверзнев М.С. Відповідальність у міжнародному праві. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v13/8.pdf>

9. Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього.
URL: <http://www.preventgenocide.org/ua/konventsia.htm>
10. Кононенко В.П. Вирішення територіальних спорів Міжнародним Судом ООН: теорія і практика: монографія. Київ-Одеса: Фенікс, 2018. 438 с.
11. Короткий Т.Р. Визначення воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. URL: <https://yurgazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-taproses/viznachennya-voennih-zlochiv-u-mizhnarodnomu-kriminalnomupravi.html>
12. Короткий Т.Р. Справа МС ООН Україна проти РФ в контексті юридичного протистояння України та Російської Федерації. URL: <https://yurgazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/sprava-ms-oonukrayina-proti-rf-v-konteksti-yuridichnogo-protistoyannya-ukrayini-ta-rosiyskoyifeder.html>
13. Міжнародне судочинство / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2009. 260 с.
14. Міжнародний суд ООН як механізм розслідування порушень прав людини. URL: <https://www.prostir.ua/?library=mizhnarodnyj-sud-oon-yak-mehanizm-rozsliduvannya-porushen-prav-lyudyny>
15. Міжнародний суд ООН: роль у сучасному світі. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA016890
16. Морозюк Р. Відповідальність держав у міжнародному праві. URL: <http://pgpjournal.kiev.ua/archive/2017/11/55.pdf>
17. Пасічник Я.С. Основні принципи міжнародного судочинства. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право. 2012. Вип. 2. С. 339–347
18. Попередні заходи в практиці Міжнародного Суду ООН. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9764/запобігання.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

19. Притягнення Росії до відповідальності за злочини проти України: можливі варіанти. URL: <https://pravo.ua/prytiahnennia-rosii-do-vidpovidalnosti-za-zlochynu-proty-ukrainy-mozhlyvi-varianty/>

20. Римський статут Міжнародного Кримінального Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

21. Савчук К.О. Міжнародний суд ООН як засіб мирного розв'язання міжнародних спорів у сучасному міжнародному праві. Часопис Київського університету права. 2013, № 4. С. 341–347

22. Савчук К.О., Мельничук О.І. Перспективи захисту інтересів України в Міжнародному суді ООН у зв'язку з агресією з боку Російської Федерації. Часопис Київського університету права. 2014. С. 281–285

23. Статут Міжнародного кримінального трибуналу бувшої Югославії. URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/icty/icty_r.pdf

24. Статут Міжнародного трибуналу по Руанді. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d65#Text

25. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

26. Толстих В.О. Рішення міжнародних судів. Міжнародне право. 2012. № 2. С. 41–54

27. Філяніна Л. Міжнародна кримінальна відповідальність індивідів за злочини геноциду. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012.

28. Bosphorus v. Republic of Ireland. URL: [https://simplestudying.com/bosphorus-vireland-2006-42-ehrr1/#:~:text=In%20Bosphorus%20v%20Ireland%20%5B2006,from%20Yugoslavia%20Airlines%20\(J\)](https://simplestudying.com/bosphorus-vireland-2006-42-ehrr1/#:~:text=In%20Bosphorus%20v%20Ireland%20%5B2006,from%20Yugoslavia%20Airlines%20(J))

29. Chinchón Responsabilidad Internacional del individuo y responsabilidad internacional del Estado: Encuentros y desencuentros en torno a la figura de los “Crímenes de derecho internacional. URL: https://eprints.ucm.es/id/eprint/14896/1/RESPONSABILIDAD_INTERNACIONA

L_DEL_INDIVIDUO_Y_RESPONSABILIDAD_INTERNACIONAL_DEL_ESTADO.pdf

30. International law issues raised by Russia's invasion of Ukraine. URL: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/FlagPost/2022/March/Russia_Ukraine_and_International_Law

31. Lisa Clarke. Responsibility of International Organizations under International Law for the Acts of Global Health Public-Private Partnerships. URL: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1615&context=cji>

32. Olga Gerlich Responsibility of international organizations under international law. URL: http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/46558/01_Olga_Gerlich.pdf

33. Russia, Ukraine & International Law: On Occupation, Armed Conflict and Human Rights. URL: https://www-hrw-org.translate.google/news/2022/02/23/russia-ukraineinternational-law-occupation-armed-conflict-and-humanrights?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=op

34. Statute of the international court of justice URL: <https://www.icj-cij.org/en/statute>

35. Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice (1948–1991). United Nations, New York, 1992, 236 s. URL: https://legal.un.org/icjsummaries/documents/english/st_leg_serf1.pdf

36. Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice (1992–1996). United Nations, New York, 1998, 124 s. URL: https://legal.un.org/icjsummaries/documents/english/st_leg_serf1_add1.pdf

37. Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice (2003–2007). United Nations, New York, 2010, 244 s. URL: https://legal.un.org/icjsummaries/documents/english/st_leg_serf1_add3.pdf

38. The Distinction between Commission and Failure to Prevent or Punish.
URL:<https://www.lawteacher.net/free-law-essays/international-law/the-elementsof-state-responsibility-international-law-essay.php>

39. The Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes resolution 37/10 by the United Nations General Assembly on 15 November 1982. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/mdpsid/mdpsid.html>

40. Why Russians should take collective responsibility for the war. URL: <https://warinua.ucu.edu.ua/uku-in-media/why-russians-should-take-collectiveresponsibility-for-the-war/>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Покарання росії за злочини в Україні: які інститути вже працюють над цим

Україна проти РФ у міжнародних судах

ЦЕНТР ДЕМОКРАТІЇ ТА
ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

	Міжнародний кримінальний суд (МКС)	Міжнародний Суд ООН (Суд ООН)	Рада ООН з прав людини (Рада ООН)	Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ)
 Перший крок	2 березня 39 держав, що ратифікували Римський статут ініціювали розслідування злочинів Росії проти України	27 лютого Україна подала позов проти Росії та просила провести екстрені слухання, обрати у Суді ООН заходи забезпечення (проміжне рішення)	28 лютого Україна ініціювала проведення невідкладних дебатів у Раді ООН	28 лютого Україна подала заяву до ЄСПЛ про запровадження тимчасових заходів. Також до ЄСПЛ проти Росії позиваються й окремі громадяни України
 Суть справи	Прокурори МКС розслідують воєнні злочини Росії в Україні: • поранення та вбивство цивільного населення; • атаки на цивільні об'єкти, транспорт, надавачів гуманітарної допомоги; • неналежне використання прапорів, розпізнавальних знаків тощо	Росія перекутила концепцію геноциду, щоб виправдати вторгнення. Тому Україна просить Суд ООН визнати, що: • Україна не вчиняла «геноциду» щодо мешканців Донецької та Луганської областей; • Росія не має права атакувати Україну за вигаданий «геноцид»; • визнання «ДНР» та «ЛНР» неправомірне; • Росія має зупинити вторгнення та виплатити репарації за шкоду	Вторгнення Росії супроводжується жертвами серед цивільного населення, атаками на цивільні об'єкти (дитячі садки, школи та житлові квартали), катастрофою на атакованих територіях. Рада ООН забезпечить розслідування, збір доказів та ідентифікацію винуватих у злочинах	Вторгнення Росії супроводжується порушенням прав, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини: • права на життя, свободу та особисту недоторканість; • свободи думки, совісті і релігії; • свободи вираження поглядів; • свободи зібрань та об'єднання; • заборони катування тощо. ЄСПЛ розгляне всі ці порушення
 Стадія розгляду	Розгляд справи в МКС складається з 6 етапів: попереднє вивчення, розслідування, попередній розгляд, судовий розгляд, апеляційний розгляд, виконання рішення. МКС зараз на другому етапі розслідування — проводиться збір доказів. Вірогідно, уже взимку МКС може розпочати розгляд першої справи	7 та 8 березня на вимогу України пройшли екстрені слухання. 16 березня Суд ООН ухвалив заходи забезпечення — обов'язкове рішення, яким зобов'язав Росію: 1) негайно зупинити військові дії, розпочаті 24 лютого 2022 року; 2) забезпечити, щоб жодні збройні сили не вживали жодних заходів для підтримки військових дій. 1 липня Україна подала до Суду ООН меморандум — виклад усіх обставин та порушень Росії для розгляду справи по суті. 3 жовтня Росія надіслала Суду ООН попередні заперечення	4 березня на вимогу України пройшли невідкладні дебати, ухвалена резолюція 49/1 "Ситуація з правами людини в Україні внаслідок російської агресії". Передбачено утворення Комісії з розслідування воєнних злочинів Росії, уповноваженої: • розслідувати порушення прав людини і міжнародного гуманітарного права; • збирати, аналізувати та документувати випадки порушень; • ідентифікувати винних. 30 березня таку Комісію утворено. 7 квітня членство Росії в Раді ООН призупинено. 18 жовтня Комісія представила попередні висновки та підтвердила, що наприкінці лютого та у березні 2022 р. в Україні скоєні воєнні злочини, порушено права людини та міжнародне гуманітарне право. Повна доповідь Комісії очікується у березні 2023 року	1 березня ЄСПЛ задовольнив заяву України та запровадив тимчасові заходи, зобов'язавши Росію: • утриматись від нападів на цивільне населення, об'єкти (житлові приміщення, карети швидкої допомоги, школи та лікарні); • гарантувати безпеку медичних установ та персоналу на території, яка перебуває під ударом або під облогою; • негайно повідомити вжиті заходи. Хоча 16 березня Росію виключено із Ради Європи, ЄСПЛ розглядатиме скарги проти Росії щодо порушень, скоєних до 16 вересня 2022 року
 Перспективи	Рішення МКС дозволить притягнути до відповідальності конкретних злочинців — керівництво держави-агресора	Рішення Суду ООН дозволить встановити, що Росія порушила міжнародне право, її агресія не виправдана та необґрунтована. Це є підставою для виплати репарацій за заподіяну шкоду	Утворення Комісії започатковує юридичний механізм збору доказів ООН для судових процесів проти агресора та доведення злочинів Росії на рівні інституцій ООН: Ради Безпеки, Генеральної Асамблеї, Суду ООН	Окрім тимчасових заходів, ЄСПЛ відкрив провадження у справі «Україна проти Росії» за заявою №11055/22

Примітка: дані станом на 2022 рік

ПОКАРАННЯ РФ ЗА ЗЛОЧИНИ, СКОЄНІ В УКРАЇНІ

ЯКІ ІНСТИТУТИ ВЖЕ СТВОРЕНІ, А ЯКИХ ЩЕ НЕ ІСНУЄ

ВОЄННИЙ ЗЛОЧИН

ст. 8(2) Римського Статуту МКС

Це серйозні порушення законів та звичаїв війни:

- Вбивства цивільного населення та військовополонених
- Руйнування культурних пам'яток, церков, шкіл, лікарень тощо
- Використання забороненої зброї
- Неналежне використання прапора парламентаря/військової форми супротивника, медичних емблем
- Напад на цивільне населення/цивільні об'єкти
- Призов на окупованій території
- Взяття заручників тощо
- Напад на об'єкти, що несуть в собі значну загрозу довкіллю
- Нанесення ударів по гуманітарним конвоям

ОФІС
ГЕНЕРАЛЬНОГО
ПРОКУРОРА

ЗЛОЧИНИ ВЧИНЕНІ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

станом на 06.07.2023

PROSECUTE
#RussianWarCrimes

ЗЛОЧИНИ АГРЕСІЇ ТА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ

ЗАРЕЄСТРОВАНО:

96874

ЗЛОЧИНІВ

- Порухення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК);
- Планування, підготовка або розв'язання та ведення агресивної війни (ст. 437 КК)
- Пропаганда війни (ст. 436 КК)
- Інші

94038 74 59 2703

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

ЗАРЕЄСТРОВАНО:

17018

ЗЛОЧИНІВ

- Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК)
- Державна зрада (ст. 111 КК)
- Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК)
- Пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК)
- Диверсія (ст. 113 КК)
- Інші

6922 2507 5767 755 71 996

МАГІСТРАЛЬНА СПРАВА ЩОДО АГРЕСІЇ РФ

673

ПІДОЗРЮВАНИХ

ПРЕДСТАВНИКИ
ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО
КЕРІВНИЦТВА РФ

- міністри
- депутати
- військово командування
- посадовці
- керівники правоохоронних відомств
- розпалювачі війни та пропагандисти Кремля

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДІТЕЙ

* без повного врахування з
місць активних військових дій

ЗАГИНУЛИ: 494 ДИТИНИ

ПОРАНЕНО: 1048 ДІТЕЙ

ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ ВІЙСЬКОВИМИ РФ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

СТАНОМ НА 27.08.2023

РОЗПОЧАТО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДІТЕЙ

Відомості надані за станом на 27.08.2023 року

МІСЦЯ НЕСВОБОДИ ТА ХАТІВЕНЬ

53 місця вилучено на території докупованого району, де росіяни незаконно утримували та катували громадян

Київська 28 - Дніпрова 16 - Тернопіль 3 - Сходу Львівська 2 - Дніпрова, Чернівецька 1

70 КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ВЧИНЕННЯ ВІЙСЬКОВИМИ РФ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

